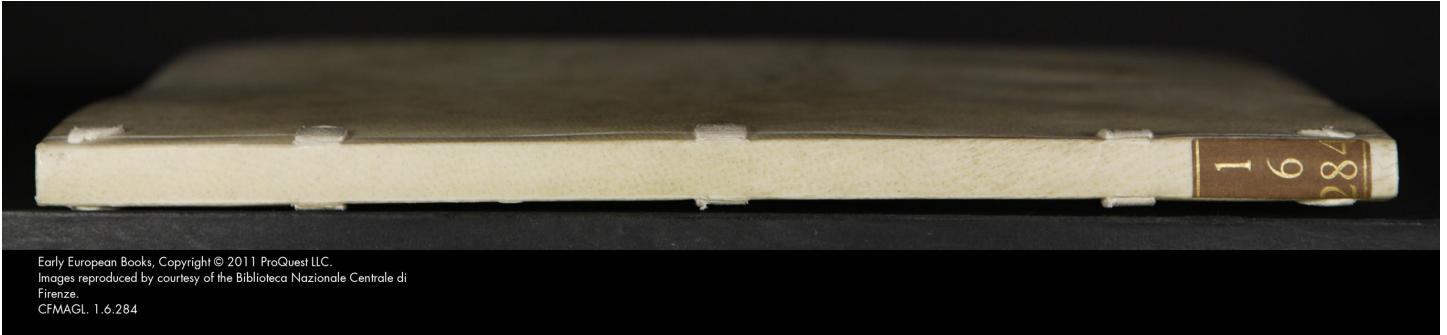
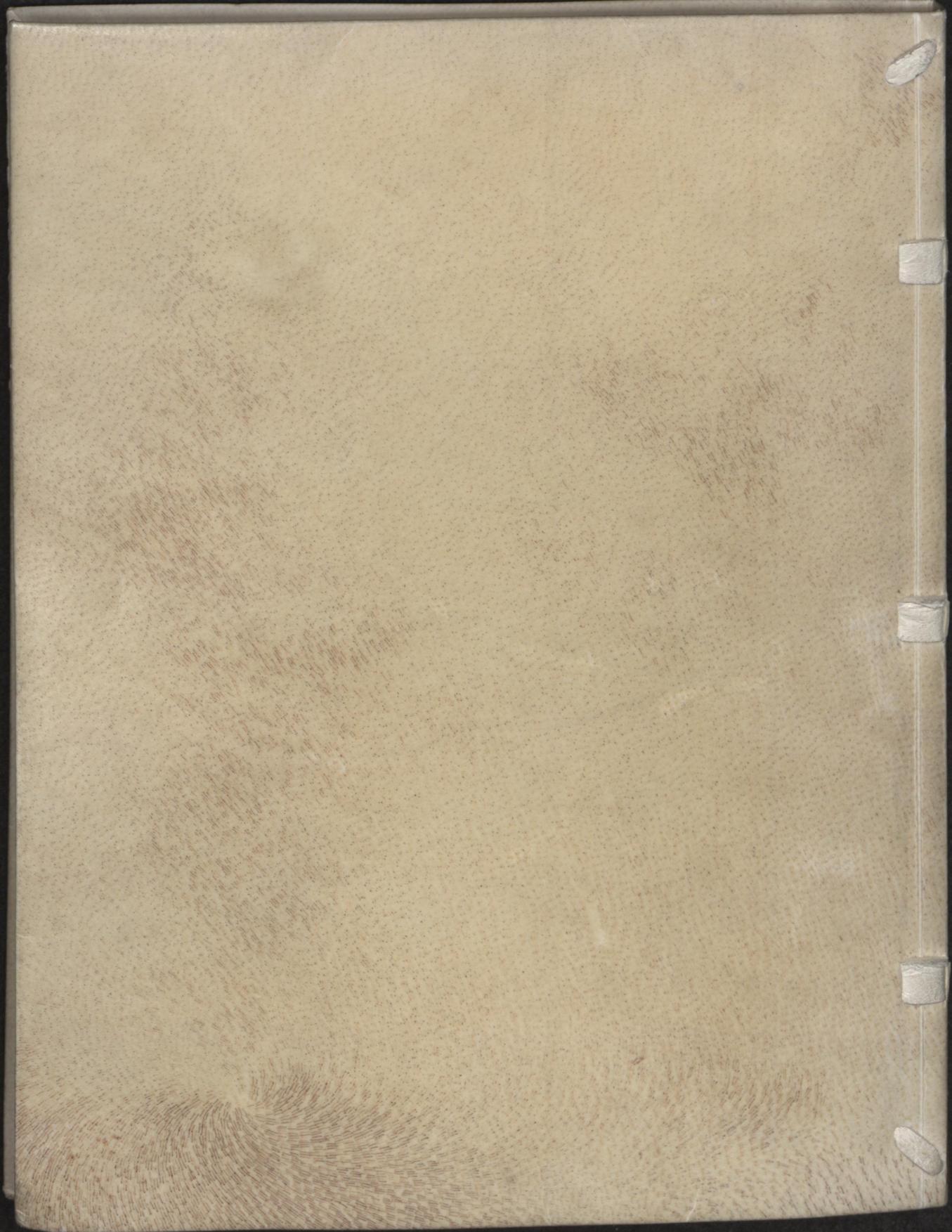

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
CFMAGL. 1.6.284

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC,
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
CFMAGL. 1.6.284

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
CFMAGL. 1.6.284

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
CFMAGL. 1.6.284

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
CFMAGL. 1.6.284

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
CFMAGL. 1.6.284

1. 6. 284

X
CAM PAN
Abd. GAL

F. THOMÆ CAMPANELLA
CALABRI, ORDINIS
PRAEDICATORVM,

APOLOGIA PRO
GALILEO, MATHE-
MATICO FLOREN-
TINO.

VBI DISQVIRITVR, VTRVM RATIO
PHILOSOPAHNDI, QVAM GALILEVS
celebrat, faueat sacriscripturis, an
aduersetur.

FRANCOFVRTI,
Impensis GODEFRIDI TAMPACHI,
Typis ERASMI KEMPFFERI.

ANNO M. DC. XXII.

LECTORI BENEVOLO

S. P. D. Typographus.

Don est de nihilo ab Homuncionibus nobis , qui in mundo hoc circumfuso vndiquaque tanquam vermes in caseo viuimus , tantas obiri disputationes de constructione ipsius , utrum Sedes & domicilium hoc nostrum quod Terram vocamus , in sublimi circa Solem circumcurrat cum alijs eius generis globis , an hic circa illud . Tam pusilla nimirum animalcula sumus , ut instar muris in naui pene de his nesciamus , quemadmodum & ille si mis vicinus disputaturus accederet mari non fluctuante , respondere nunquam poterit , an domus ipsorum communis Nauis ambulet , an vero uno eodemque loco hæreat fixa . Altioris igitur hæc indaginis à multis iudicantur , quam videantur vulgo , præsertim post tot nouitates in superioribus globis per instrumentum illud opticum , quod Lyncei Philosophi Romani Telescopium vocant , detectas . Hæc autem quamvis præsumtuosi quidam , qui & Philosophi vulgo audire volunt , plerumque videant , eorum tamē voluntarius stupor tanti faciendus non est , ut à diligentiori veritatis inuestigatione reliquos auertere debeat . Prægrana-
re vero hanc curam in primis student multi utrарumq; partium Theo-
logi sacrarum literarum indeclinabili Autoritate . Quod quam recte
vel secus fiat , id vel precipue homini veritatis amanti dispiendum

A 2 est.

est. Et cum multi & magni viri nostri & superioris temporis non minus sacrarum quam mundanarum litterarum intelligentes post veteres illos Pythagoricos in ea sententia fuerint & adhuc sint, temere de ijs quasi impijs aut ignaris presumendum non est. Luculenter excussa hec sunt ut multa alia ab Italo Philosopho pariter & Theologo & Monacho praeclari nunc nominis Thoma Campanella in praesenti tractatu, quem Beneule Lector tibi communicare voluimus. Ne autem hunc solum ex Italis huius professionis hominibus ea in opinione esse putas, adiungere potes Epistolam insignem & grandem M. Pauli Antonij Foscarini Carmelitani super considerationem opinionis Pythagoricorum & Copernici, de mobilitate Terræ & stabilitate solis, & de novo Pythagorico systemate Mundi, ad M. Sebastianum Fantonem Ordinis Carmelitani GENERALEM FRALICE conscriptam, & Neapoli per Lazarum Scoriggum Anno M. D. C. X V. typis excusam, quæ si Latine versa esset, huic tractatui Appendix loco inseruire potuisset.

Horum Rationibus consideratis & bene expensis, iunctis etiam quæ legere est apud Nic. Cusanum Cardinalem, Nic. Copernicum, Georg. Ioach. Rheticum, Mich. Mastlinum, Dau. Origanum Germanos, Iord. Brunum Nolanum, Fran. Patritium, Galil. Galileum, Redemptum Baranzanum Italos, Guliel. Gilbertum, Nic. Hillium Anglos, & vel precipuum nunc loan. Keplerum nostratem, qui ut concludamus, affere etiam cum alio ausus fuit, plerosq; Philosophos post siderios Galilei nuncios iamdudum Copernicoturire, non dubito Beneule Lector, quin æquior huius tam prægrauatae sententiae Index sis futurus. Vale, & plura huius Autoris indies expecta.

ILLV-

ILLVSTRISS. ET REVEREND.

D. BONIFACIO,
CARDINALI CAIETANO,
ITALICARVM VIRTUTVM PATRONO
colendissimo S. P. D.

F. THOMAS CAMPANELLA.

Cce mitto tibi R. Domine , quæstio-
nem,iussu tuo elaboratam: vbi de mo-
tu telluris , & stellatæ sphæræ stabilita-
te, & ratione systematis Copernicæ,
disputo secundum sacras litteras. Tu
vide, quid recte dictum sit; quid item defendendum
tibi aut renuendum ; quando à sancto senatu id in
mandatis habes. Meum ego iudicium non modo S.
ecclesiæ submitto, sed cuilibet melius sapienti; maxi-
me autem tibi, musarum Italicarum patrono. Quo
viuente non peribunt illæ. Viue ergo in æternum.
Amen.

A 3

APOL.

APOLOGIÆ PRO GALILEO

Proæmium.

Absolutis iampridem quæstionibus duabus, hoc tempore necessarijs, Vtrū videlicet liceat nouam cudere philosophiam, & Vtrū liceat expeditatque, peripateticam sc̄am & gentilium philosophorum autoritatem deprimere, & pro illis nouam philosophiam secundum doctrinam sanctorum in scholas Christianas introducere: nunc ad controuersiam aliam specialem inuitor ab his, qui philosopha rationem, à Galileo Florentino magnificatam, propterea abominantur, quod sacris scripturis contraria statuere videatur dogmata. Gratiscabor, prout res meæ ferunt.

QVÆRITVR ERGO

Vtrum ratio philosophandi, quam Galileus celebrat, faueat sacris scripturis, an vero aduersetur.

REm totam quinque absoluam capitibus. Et primo quidem argumēta adducam, Galileum impugnantia. Secundo subiectam rationes, cum defendantes. Tertio hypotheses quasdam præstruam decisioni dupli subsequuturæ. Quarto respondebo ad argumenta Galileum impugnantia. Quinto dicam, quo loco habendæ rationes, eum defendantes.

(:)

CAPVT

APOLOGIA PRO GALILEO.

7

CAPUT I.

Argumentum contra Galileum..

Arguitur primo contra Galileum : videri omnino theologica euerti dogmata ab eo , qui contra Aristotelis physiogram & metaphysicam , in quibus à D. Thoma & omnibus scholasticis theologica doctrina fundatur , nouitates introducere studet .

2. Præterea , opiniones ille promulgat , quæ omnibus patribus & scholasticis contradicunt . Docet enim , terram moueri , & extra mundi centrum existere , solem vero & sphæram stellatam stare . Patres autem , scholastici , & sensus , contrarium contestantur dogma .

3. Præterea manifeste contradicit lacræ scripturæ . Diciture enim Psal. 92. Firmavit orbem terræ , qui non commouebitur . Et Psal. 103. Qui fundasti terram super stabilitatem suam : non inclinabitur in seculum seculi . Et Salomon Eccles. 1. Terra autem in aeternum stat :

4. Præterea idem patet de motu solis . Dicitur enim , Eccles. ibid. Terra in aeternum stat , oritur sol & occidit , & ad locum suum reuertitur : ibique renascens , gyrat per meridiem , & flectitur ad aquilonem : lumen trans uniuersa in circuitu pergit spiritus , & in circulos suos reuertitur .

5. Præterea Iosuæ 10. ponitur pro stupendissimo miraculo , quod Ioseph motum solis oratione frenauerit . Sol , ait , contra Gabaon ne mouearis , & luna contra vallem Aialon . Stetitque sol in medio cali , & non festinauit occupare spacio unius diei . Idem repetitur in Ecclesiast. cap. 46 .

6. Præterea Isaiae 38. in signum sanitatis recuperandæ dat Deus Ezechia portentum in horologio Achaz . Et reuersus est sol decem lineis per gradus quos descenderat . Super quo portento interrogatur Ezechias à rege Chaldæorum , qui , cum astronomiæ operam daret , hanc solis conuersiōnem animaduertit , vt ex 2. Paralip. 32. potest agnosciri . Quapropter si non vere Deus motum solis inhibuit , non verum est miraculum . Ergo falsa scriptura , quæ pro veris miraculis ista duo narrat .

7. Præterea de cœli stellati motu videmur in sacra scriptura admirari . Dicitur enim in cantico Deboræ , Iudic. 5. Stella manentes in ordine & cursu suo aduersus Sisaram pugnauerunt . Currunt ergo stellæ . Ergo & cœlum : in quo , sicut modus in tabula , insunt . Item Iudas apostolus sydera errantia nominat .

minat. Mouentur ergo. Item 3. Esdræ 4. *Magna est terra, & excelsum est cælum: & velox cursus solis conuertit in gyro cælum in locum suum in una die.* Quapropter Galileus cælum stellatum immobile faciendo, aperte contradicit scripturæ Dei.

8. Præterea ponit Galileus in luna & planetis aquas: quod falsum est: quum sint incorruptibilis naturæ, vt omnes scholastici cum Aristotele, & cœli perpetuitas & immutatio per tot secula, contestantur. Ponit etiam montes in luna, & terras ibi & in cæteris: quod videtur nimis angelorum domicilia vilificare, & spes nostras, in cœlis positas, infingere.

9. Præterea ex opinione Galilei sequitur, plures esse mundos & tellures & maria, sicut ponit Machometus; & homines in eis habitantes, si in syderibus sunt quatuor elementa, sicut in nostro mundo: si enim ex completis quatuor elementis quælibet stella constat, erit sane quælibet mundus unus. Cum autem in scripturis non nisi de uno mundo sit sermo, & de uno hominum genere, videtur cōtra scripturas sentire. Omitto, quod rediret hæresis, quod Christus mortuus sit pro illis hominibus etiam in alijs stellis: sicuti quidam olim Christum in altero hemisphærio crucifixum secundo putant, vt homines ibi habitantes, ibidem vt nostrates, salvaret. Oporteret etiam pōnere cū Paracelso hæretico, alios in aëre, in aqua, & sub terra homines, participes beatitudinis, dubiosan ad redemtionem & ipsi pertineant: contra quem Martinus Delrius Iesuita scripsit in disquisitionibus magicis.

10. Præterea non videtur posse absque ingenti scandalo de his disputari. Iam enim recepta est in scholis doctrina de cœlestibus & de terra, conformis theologiæ, vt scholastici docent. Igitur quicunque aliud docent, evidentur nouam, ad theologiæ scholasticæ euerisionem, sternere viam, & superalios superbire.

11. Præterea in scripturis admonemur, *Altiora ne quæsieris; & Noli sapere plus quam sapere oportet;* &, *Non transfillas terminos quos posuerant patres tui;* &, *Scrutator maiestatis opprimetur à gloria.* Contrarium autem videtur efficere Galileus, cœlestia suo supponens ingenio, totamque mundi architecturam suo construens arbitratu. Rectius Cato præcepit,

Mitte arcana Dei, cœlumque inquirere quid sit,
Cum sis mortalis, quæ sunt mortalia, cura.

CAPVT.

CAPVT II.

Argumenta pro Galileo.

Sed contra opponitur, pro Galileo, autoritas theologorum, qui libros Nicolai Copernici de revolutionibus orbium iuxta observationes eius, ab anno 1525. factas, impressioni tradendos decreuerunt, eo quod nihil contrarium catholicæ fidei continerent. Quibus in libris de motu terræ, & fixione firmameti, id est, cœli syderei, disputatur, & de solis in centro nostri mundi mansione. Nec Galileus aliquid noui præter systemata alia pandit, nondum cognita. Ergo si libri Copernici non incommodant fidei catholicæ, nec Galileus incommodabit.

2. Item Papa Paulus III. Farnesius, cui libros dedicauit illos Copernicus, & Cardinales quidam, (qui, antequā ederentur, transcribi suo sumtu eos fategerunt, ut appareret in epistolis procœzialibus,) eosdem libros approbarunt. Tempore autem Pauli III. ingenia præclarissima in ecclesia viguerunt; quando vndeque accersitos pontifex ille animo, virtute & sanguine nobilissimus, dignitatibus decorauit fuitque. Vnde mirum si illi talpæ fuerint contra Copernicum, contemporanei vero nostri, non tam magni nominis, Argolonge sint oculatores in Galileum, certioribus nixis observationibus.

3. Item post Copernicum scripsere, Erasmus Rainoldus, Io. Stadius, Michael Mestihlnus, Christophorus Rothmannus, & alij plurimi, eandem sententiam tuentes. Imo recentiores mathematici diffidunt se posse ephemeridas rectas condere absque calculo Copernicæ, & de cœlestium motibus recte loqui absque principiorum mathematicorum, certissimorum ruina, sensuum & nationum omnium testimonio, nisi ex thesibus Copernici: quæ nec recentes sunt; sed Frânciscus Maria Ferrariensis ante ipsum ex nouarum apparentiarum observatione nouam cuden-
dam esse astronomiam docuit; quam discipulus eius Copernicus fe-
cit.

4. Item doctissimus Cardinalis Cusanus hanc sententiam amplexus est, & alios soles, aliosque in firmamento stellato circumgyrantes planetas, agnouit. Et quidam Nolanus, & alij, quos heresis nominare non per-
mittit, hanc sententiam tuentur. Sed in hoc condemnati non sunt tan-

B

quam

quam heretici; nec qui Catholici, à librorum editione prohibiti fuerunt. Inter quos fulget Ioan. Keplerus, mathematicus Cæsareus, qui hanc sententiam in dissertatione super nuncio Galilei tuetur: & Guilielmus Gilbertus Anglus solertissimus, in libro de philosophia magnetica, cum alijs innumeris Anglis, quos subticeo. Item Ioan. Antonius Maginus, mathematicus Patauinus, qui ab anno 1581. usque ad præsentem 1616. in suis ephemeridibus protestatur, se calculum Copernici & Reinoldi amplecti, & positiones tuetur, & contra aliter sentientes obmurmurat in epistolis plurimis.

5. Item R. P. Clavius Iesuita in ultima editione operum suorum, cum animaduertisset, Mercurium & Venerem circa solem in gyrum vagari, quamuis antea contrarium cum Aristotelis sectatoribus sensisset, admonet astronomos, ut de alio cœlorum systemate prouideant. Quod documentum considerans mathematicus recens, Fictus Apelles, in suis observationibus nubecularum solarium, in Galilei & Copernici sententiam fertur.

6. Præterea hanc sententiam Galilei esse vetustissimam, tam de motu terræ, quam de solis in centro mansione, & de sistematis sydereis & aquis & elementis eorum, in fine docebimus, imo ab ipso Moysè ortam esse: etiam Pythagoram, genere Iudeum, licet in Græcia natum urbe, teste S. Ambrosio, in Italiâ attulisse ipsam, & in Græciam, & Crotone Calabrorum docuisse, ac in anibus rationibus ab Aristotele impugnatam esse, absque mathematica demonstratione, ex quadam moralia & rustica cōiectura; quemadmodum etiam libros Moysis aspernatus est, propterea quod eorum altitudinem & reconditas rationes & mysteria capere non potuit per suam logicam: & hoc ex S. Ambrosio & Pici Mirandulani monumentis haberit: & Galileum nostros maiores ab iniuria Græcorum vindicare. Eandem tenuisse sententiam Numam Pompilium, discipulū Pythagoræ, & regem Romanorum sapientissimum, non modo Ouidius sed historicī multi testantur, licet negent alij Plinius, Pythagorā senatus Romani decreto sapientissimū inter philosophos fuisse, quando ei statuā dedicarunt (iubēte oraculo Delphico, ut sapiētissimo Græcorum statuā dicarent erigerentque) veraciter enarrat. Quapropter & Italiae & Moysi & Romæ iniuriam inferre iij vidēntur, qui rationem philosophandi & dogmata Galilei insectantur, & Aristotelica Pythagorici nunc accepto-

APOLOGIA PRO GALILEO.

ii

reponunt, quando iam sepulta veritas eluiscit : non sic autem maiores nostros peccasse, quoniam nondum terra noua, & systemata cœlestia, nouaque phænomena propalata fuere, nec concordia scripturarum cum huiusmodi philosophia.

7. Tandem cum theologi, à tempore Casellæ & Francisci Mariæ Ferrariensis usque ad nos, hanc astronomiam non modo non condemnauerint, sed imprimendam decreuerint, nec recentioribus sint minores; videtur non ex zelo doctrinæ Christi ; sed vel ex inuidia vel ex inscitia oppugnatores Galilei insurrexisse.

8. Item vocatur in S. scriptura cœlum sydereum Firmamentum, quia stat. Ergo terra mouetur. Ergo & sol centrum. Nam sic omnia phænomena & principia mathematicorum saluantur, ut probat Copernicus, & sequacessimo Ptolemæi sequaces idem facentur.

9. Item nubeculae in sole, & nouæ stellæ in cœlo sydereo, & cometæ super lunam, indicant palam, sydera esse systemata.

10. Item non posse textum Moysis recte sat. exponi, nisi sydera sint systemata, probabimus infra, ex doctribus sanctissimis.

11. Item S. Iustinus, in quæst. ad orthodoxos, docet, inter Christianos & gentiles esse controversiam de cœli figura; his afferentibus, esse sphæricam & mobilem; illis, camerae instar & immobilem. Alijque doctores vocant cœlum Firmamentum propter ea quod immobile est.

CAPUT III.

Hypotheses tres præsiruuntur decisioni duplii, postea subsequunturæ.

ARgumentis utrumque propositis pro veteribus & modernis theologiis, Galileum defendantibus & oppugnantibus, respondebo, sed aetas heic prius solidis, probatissimisque fundamentis siue hypothesisibus, ex sanctorum doctrina, & naturæ decretis, & nationum consensu.

Prima hypothesis.

Qvicunque quæstionis, etiam ad religionem vel ex parte spectantis, iudices fieri volunt, zelum Dei habere debent, & scientiam, ut docet S. Bernardus in apologia, ex dictis apostoli ad Rom. 10.

B 2

Pro-

Probatur prior pars huius copulatiue. Qui enim scientiam habent absque zelo Dei, hominibus in tribunali vel gymnasio regnantibus adulantur; ac proinde pro veritate definire non audent; ut Ioannis 12. dicitur: *Ex principibus multi crediderunt in Iesum, sed propter Pharis eos non confitebantur, ut e synagoga non ejcerentur; dilexerunt enim gloriam hominum magis, quam gloriam Dei.* Item Apost. Rom. 1. Philos. condemnat, quod, cū Deum cognouissent, nō tamen sicut Deum honorificassent: sed Dijs falsis sacrificassent, quoniā, vt Plato quoq; in Apologia pro Socrate, & Xenophon, & Cicero & Plinius & alij narrant, timebāt ne criminis hærefoeos accusarentur apud senatum; multique eorū, tanquam impij interficiebantur. Alij vero, quoniam ex opinione, quam vulgus sectatur, pecunias lucrantur & honores, sic eam defendunt, vt videantur publicæ utilitati saltem consulere; nec pro veritate & iustitia certant, aut laborant, sed pro gloriola & ventre; & relicto proprio iudicio in crimen transeunt alienum, vt dicit Leo Pontifex de Pilato; vtque Apostolus ait, *veritatem Dei in iniustitia detinent;* adeoque seipsoſ ita afficiunt, vt tandem videatur eis vera opinio, quam ore defendunt, & corde negabant. Sic fit pestis animorum, vt dicit T. Liuius, & nos in Antimachia uellisino.

Probatur posterior pars copulatiue. Qui autem zelum Dei habent, & non scientiam, quamuis sanctissimi sint, nisi à Deo expressam reuelationem acceperint, nequaquam de quæſtione tali iudicare possunt. Vnde Apostolus Roman. 10. testimonium perhibet Iudæis, quod persequuti fuerint Christianos *ex zelo Dei, sed non secundum scientiam.* De leipo quoque testatur, puod putarit, se obsequium præstare Deo. Et quamuis esset litteratus & eruditus in lege secus pedes Gamalilæis, & in doctrinis ſecularibus, tamen ait: *Ignorans feci, & in incredulitate mea:* quia non per omnia argumenta examinarat fidem Christianorum, ſicuti debebat. Præterea Laetantius, Firmianus & S. Augustinus, cum eſent ſancti ac docti, negauerunt antipodas, moti ex zelo Dei & ſcripturarum; ſicut patet ex argumentis, quæ inde educuntur; tum quia homines illi ex Adam non traherent originem, quod est contra ſcripturam; tum quia ſit impossibile, ex nostris illuc migrasse per Oceanum impertransibilem: alij addunt, quia Christus heic & ibi crucifixus bis fuiffet: quia ſcriptura dicit, cœlum eſſe extenſum ſicut camaram, cuius basis tellus, (ait Iustinus,) ſuper qua aqua, & ſuper hac cœlum immobile. Nihilominus iam vide-

videmus, falsas esse rationes hasce, ex defectu mathematicæ & cosmographiæ ortas; propterea que scripturam quoque torqueri. Et sicut falsa esse deprehenditur sententia S. Thomæ, quod sub æquinoctiali non extet habitatio hominum, idque physiologiæ & geographiæ itidem defectu & ex zelo Aristotelis cui magis credere voluit quam Alberti Magni & Avice[n]nae rationibus: ita eodem zelo scripturarum S. Ephrem, Anastasius Sinaita, & Moyses, episcopi Syri, in altero hemisphærio toto posuerunt paradisum terrestrem: non enim, nisi in spacio bene magno, aiunt, quatuor illa paradisi flumina, & arbores tot tantæque esse potuerunt. Nihilominus iam deceptos eos, ex nauigatiū testimonio appetat. Reete ergo diximus, quod sine scientia non recte iudicet etiam sanctus. Unde D. Thomas in opusculo contra impugnantes religionem cap. II. quia philosophabantur, ad hoc allegat glossam super Daniel. I. inquietem: *Si quis imperitus huius artis aduersus mathematicos scribat, aut expers philosophie aduersus philosophos agat, quis etiam ridendus vel ridendo non rideat?* Et poeta Comicus de tali iudice ait:

*Dij immortales, homine imperito nihil iniustius,
Qui nil rectum, nisi quod placeat sibi ducit.*

Secunda hypothesis.

SEx sunt, quæ iudicem harum questionem scire oportet, ut possit recte iudicare.

Primum, quod philosophia de rebus cœlestibus & inferioribus necessaria sit theologi speculatio, contra sectarios disputaturo.

Secundum, quod nondum à philosophis scientia de cœlestibus perfecta sit.

Tertium, quod neque sanctus Moyses, neque Dominus Iesus, nobis physiologiam & astronomiam aperuerint, sed Deus tradiderit mundum disputationi hominum, Ecclesiast. I. *ut inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspicerent;* (Romanorum 2.) docuerint autem nos beatे viuere, ac dogmata supernaturalia, ad quæ natura non sufficiebat.

Quartum, quod qui yetet Christianis studium philosophiæ & scienc-

B. 3. tia.

tiarum, yetet etiam esse Christianos. Et, quod sola lex Christiana commendet suis omnes scientias; quia de falsitate sui non timet.

Quintum, quod, qui tamquam ex doctrina fidei Christianæ philosophos, ratione & experimentis dogmata sua probantes, impugnant, quando illa non sunt expresse contraria scripturis sanctis, expositionem non recipientibus per alios contextus; hic perniciose contra se, & impie contra fidem, & irrisorie ad alios, se habeant: multo autem magis, qui scripturæ sensum vni ex philosophis ita accommodat, ut alius incommodet.

Sextum, quod non omnis falsitas ita contrarietur scripturis, ut habenda sit pro heretica in ecclesia militanti, sicut fortassis est in triumphanti, nisi sensum scripturæ subito aut consequenter euertat: & quod, si theologi complexati sunt dogmata, scripturis Dei magis aut æque contraria secundum apparentiam, non sit condemnandus aut à speculatione ulteriori arcendus, qui, an ita se habeant dogmata quæ adferuntur, inquirit, animo veritatis aperiendæ, non fidei impugnandæ.

Quas assertiones sex, in Theologis nostris probatas, prout praesenti questioni expedit, iterum probare non grauabimur.

Probatur assertio Prima.

QVanquam Christiano sufficit, nosse quæ sibi credenda sunt ad salutem æternam consequendam, ut docet D. Thomas in 2.2.q.8. & 9. & cum eo omnes theologi, non sufficit tamen theologo, cuius est *alios exhortari in doctrina sana, & contradicentes arguere*, ut docet apostolus, & cum eo omnes patres. Cum enim de omnibus rebus per altissimam causam, quæ Deus est, iudicare habeat theologus, & non per causas modo inferiores, quemadmodum cæteri artifices, & sapientes; indiget omnes scientias per nosse, ut simul Deum, quod eius obiectum principale est, & omnia opera Dei cognoscat; & si qua scientia, quæ de Deo & de operibus Dei apud homines tractat, contradicit Scientiæ diuinæ, eam in pugnare possit, & argumentis respondere. Neque enim verum vero contradicit, neque effectus causæ: ergo nec scientia humana diuinæ, nec opera Dei Deo, ut ex Concilio Lateranensi sub Leone X. admonemur. Quapropter Diuus Thomas in opusculo contra impugnantes religionem, propterea quod fratres

fratres scientiæ & eloquentiæ seculari operam darent, ostendit, eos esse cœcos, nec videre, quam necessariæ, nedum utiles sint scientiæ theologo. Atque ideo quamvis theologia respectu sui non egeat probationibus ex scientia humana desumptis, tamē respectu nostri indiger, vt roboremur, & intelligamus ex sensibilibus & naturalibus supernaturalia. Et probatur testimonio Augustini & Hieronymi & Dionisi & aliorum patrum, qui hoc faciendum docuerunt, & fecerunt. *Vt nescias*, ait Hier. in epist. ad Magnum, *quid prius in illis admirari debeas; eruditonem seculi, an scieniam scripturarum*: additque Apostolum Paulum propterea poetas & philosophos legisse, quos etiam citat saepè. Et Gregorius in moralibus, illud Iobii, *Qui facit arcturum & orionem*, exponens, de sapientia astronomorum secularium acceptum dicit. Item probant patres & D. Thomas in i. q. i. ex dicto Salomonis: *Vocavit sapientia, id est theologia, ancillas, id est scientias, ad arcem*. In quo scientias esse in præcepto generi humano, non autem individuo huic vel illi, clarum est. Nam fecit Deus hominem, vt Deum cognosceret, cognoscendo amaret, & amando frueretur: & propterea sensitum & rationale. Si autem ratio ad scientias valet, contra ordinem Deinaturalem facit homo, nisi hoc dono Dei ex instituto diuino utatur, vt solet arguere Chrysostomus plane sicuti pedibus ad ambulandum ut inollet. Vnde Aristoteles: *Omnes homines natura scire desiderant*. Et Moyses Genes. i. posuit Deus hominem in paradiſo, vt operaretur, & custodiret illum. Hoc autem non erat opus manuale, nec custodia ab animalibus; quum absque labore ex sponte naturalibus tunc viuerent, & cum ea animalia illi obedirent: sed erat opus speculationis rerum, & obseruatio cœlestium ac naturalium, ex admiratione prodiens, vt quia tenebatur Deum venerari, (quod sine cognitione prævia non potest fieri, *qua inuisibilia Dei, per ea quæ facta sunt, conspicuntur*, teste apostolo,) vnde philosopharetur. Licet autem Adamo omnes scientiæ fuerint infusa, experimentaliter tamē carebat. Et hoc præceptum datum est illi, non vt persona erat, sed vt caput generis humani, ac propterea nobis, qui ex eo descendimus, vt patres testantur. Item David ait, *Querite Deum, & viuet anima vestra*. non potest aurem à nobis queriri, nisi in rerum natura ab eo creatum, vt causa in effectu inquiritur. Et alibi ait, *Mihi abilita opera tua, id est scrutata est anima mea*. Et Salomon, Eccles. i. inuestigasse diligenter de omnibus quæ sub sole sunt, declarat, quamvis infusa prædictus scientia: & Sapient. 7. se res omnes naturales, mathemáticas,

ticas, astronomicas & logicas sciuisse pandit; & de cunctis rebus physicis disputatae perhibetur in 3. Reg. 4. & scriptissime, ut alij volunt, de herbis, volucribus & lapidibus & piscibus. Et propterea mundus vocabatur ab initio Sapientia Dei, (vt reuelatum est sanctæ Brigittæ,) & liber, ut omnes in eo legeremus. Vnde S. Leo, serm. 7. de ieiunio decimi mensis; *Per ipsa, ait, elementa mundi, tanquam per publicas paginas, diuina voluntatis significationem accipimus.* Et sermon. 8. idem probat ex eo, quod *cœli enarrant gloriam Dei, &c. & inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt, &c.* Et profecto etiam: ut dicit Cyriillus in primo contra Julianum, *philosophia est catechismus ad fidem: qui ipsam spernit, fidei aduersatur.* Et propterea Bernardus in serm. Audiam quid loquatur in me dominus, ait, mundum esse codicem Dei, in quo iugiter legere debeamus. Idem dixit S. Antonius, teste Nicephoro, & Chrysostomus super illud Ps. 147. *Non fecit taliter omni nationi.* Ut nemo possit excusari, quod legem non acceperit. *In omnem enim terram exiui sonus eorum.*

COROLLARIUM. Et quoniam, quæ sunt mirificentiora & excellentiora, magis Deum repræsentant autorem sui; maiori studio & ob hoc ipsum inuestiganda sunt, & quia animæ humanæ diuinitas ex hoc studio comprobatur. Huiusmodi autem sunt cœlum & stellæ & maiora mundi systemata. Vnde Anaxagoras factum esse hominem dixit, ut suspiceret cœlum. Et Ouidius à theologis cunctis, præcipue à Lactantio, ob hoc dictum valde laudatur, dicens de Deo:

*Cum terram spectent animalia cetera prona,
Os homini sublime dedit, cœlumque videre
Iussit, & erexitos ad sydera tollere vultus.*

David autem causam reddens in Ps. 18. canit: *Cœli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annunciat firmamentum.* Et in Ps. 8. Quoniam videbo cœlos tuos, opera digitorum tuorum, lunam & stellas, quæ tu fundasti. Plato etiam in Epinom, & in Axiocho, (si tamen non est Xenophontis,) ex cœlestium cognitione, ut stellarum, & quinoctiorum, eclipsium, & huiusmodi, animæ immortalitatem, hominis dignitatem & deificationem argumentatur: & nos plura in Antimachia uelli simo: Ouidius autem contestatur, ad astronomos loquendo,

*Felices animæ, quibus hec cognoscere primum,
Inq. domos superas scandere, cura fuit.*

Admo-

Admouere oculis distantia sydera nostris:

Aetheraq; ingenio supposuere suo.

Quæ laudes maxime præ cæteris Galileo conueniunt, vt alibi palam fecimus. Omitto, quæ Iosephus & Philo de scientijs physicis & cœlestibus dicunt, quæque Berossus in Noe & Abrahamo hoc nomine notat: & quod Patriarcha Iacob per physiologiam se à Labani auaritia liberet & diuitiem faciat, vt scriptura testatur: & quod per scientias antiqui patres diurniorem vitam egerint. Item Deus signa aduentus sui primi posuit in cœlo & in terra. *Adhuc modicum, & quebo cœlum ac terram, & veniet desideratus cunctis gentibus,* dixit in Aggæo. Etnos, ita euenisle, ex excentricatum & æquinoctiorum & obliquitatis & apogeorum tunc inceptis mutationibus, & nunctandem patefactis, probauimus in prophetalibus nostris. Et de futuri aduentus signis, in sole & luna & stellis, clarum est euangelium, Luc. 21. Et quia ad non causas extorquent astronomi veteres isti signa, &c, vt prophetarat Petrus apostolus, epist. 2. cap. 3. quod viri illusores, *juxta proprias concupiscentias ambulantes dicent in nouissimis* (cum Aristotelicis & Machiauelliis, *Vbi est promissio aut aduentus eius? Ex quo enim patres dormierunt, omnia sic perseverant ab initio creature:* contra hos ego ostendo, non perseverare sicut ab initio, sed adesse signa in sole & luna & stellis. Quæ & suo tempori proxima esse, per physicum argumentum, ex inferiorum immutatione, S. Gregorius super Luc. 21. recte probauit. Quapropter qui vigilantiam, super cœlestium mutationes & veritates, prohibent, hi volunt, vt dies Dei, sicut fur in nocte, nos comprehendat, sicut cæteros filios tenebrarum, vt S. Paulus, i. Thess. 5. docuit, & monet, vt vigilamus, nec simus noctis filij. Vigilat autem, qui data signa in sole & luna & stellis contemplatur; non qui sunt sicut Iudæi olim spretis signis de stella Balaam incidentes in lapidem offensionis, vt Augustinus monet. Ergo sicut Apostolis præ cæteris credimus in scriptura, naturæ libro primo, ita David propterea de his dixit: *In omnem terram exiuit sonus eorum;* & non sunt loquela, &c. & Paulus idem de Apostolis repetit, Rom. 5. Concordant enim codices Dei utriusque alter alteri.

Probatur assertio secunda.

Nondum ab aliquo Philosophorum aut theologorum satis digne, aut certe satis, de cœlorum naturis, ordine, situ, quantitate, motu, & configuratione.

figurationibus, deque vniuersi constructione dictum esse, imo nec exacte dici posse, probatur ex scripturis sacris, ac diuersitate hypothesium inter sapientes. Et primo Iob. 38. dicitur: *Nunquid nosti ordinem cœli, & pones rationem eius in terra?* Et paulo inferius: *Quis enarrabit cœlorum rationem?* Deinde Salomon quoque, Eccles. 9. *Mundum sicut tradidit Deus disputationi eorum, ut non inueniat homo opus, quod operatus est Deus ab initio usq; ad finem.* Et cap. 8. eadem ac plura repetit.

Quapropter delirant, qui putant, ab Aristotele constitutam esse veritatem de cœlestibus, & nihil amplius inuestigandum. Aristot. enim in 2. de coelo, sicuti ab Ægyptijs acceperat, scribit, octo esse sphæras, adnumerando stellatā; & hanc esse primū mobile, quod moueat 24. horis omnes sphæras planetarum, cōtra ipsarum inclinationem ab ortu in occasum, motu violento, quando ipse naturali motu feruntur ab occasu ab ortum itineribus paucissimis: nam luna non nisi 12. gradibus ex 360. quos absoluunt omnes spæræ per violentiam in motu diario. Deinde in 12. metaphys. non à prima sphæra alias rapi vult, sed quamlibet à sua intelligentia; multiplicatq; tot intelligentias, quod sunt apparentiæ, & motus; nec tamen reddit causas apparentiarum, vt fatentur S. Thomas & Simplicius & alij expositores: & ponit bellum inter Deum & angelos, quippe cum hi moueant contra motum illius, & dum imitari dicuntur contrarium faciunt: similiter inter angelos; nam aliud ad ortum, alias ad occasum, aliud ad boream, aliud ad austrum, contra mouere nituntur: & alios mouentes ponit, & totidem reluctantes, ita vt nedium violentiam cœlo, & etiam in angelis, aut discordiam aut lassitudinem in mouēdo ponat, sed nec cur sursum aliquando, aliquando deorsum magis moueri astra videantur, nec cur stationarij, veloci, retrogradi & tardi fiant planetæ, nec de mutatione excentricatum & apogæorum & æquinoctiorum, ullam reddat, aut reddere possit causam, quum cœlum de quinta essentia componat; Nec ergo cur Mars infra tolis sphæram descendere Tychoni acronychius spectetur, nec quomodo nubeculæ in sole, & sydera noua in sphæra stellata, & cometæ supra lunā possint fieri. Vnde oportet omnino falsam esse eius astronomiam, quæ ista non admittat, sensu & instrumentis certissimis comprobata. Indeq; S. Basilius & Ambrosius hereticos censent eos, qui cœlum de quinta essentia cum Aristotele faciunt, & solem negant esse formaliter calidum, vt infra docebimus, & in nostris quæstionibus pro philo-

philosophia sanctorum demonstrauimus. Omitto, quod solem immedia-
te supra lunam ponit; quod D. Thomas, & sequaces ipsius Aristotelis,
docent esse falsum. Aristoteles quoque fatetur, se nescire de cœlestibus
quicquam; & fortioribus in hac scientia curam committit inuestigandi;
vt patet in 12. Metaphys. queq; ipse ponit, ea sese à Calippo & Eudoxo ac-
cepisse confitetur: nec addidit aliud nisi reuolentes orbes, qui pugnam
inter angelos accumulant. Omitto impietates, quæ ex quinta essentia &
æternitate motus cœli sequuntur. Nam D. Thomas & expositores Chri-
stiani hoc facile declarant: & rationibus respondet ille in lect. 10. vbi fir-
missime æternitatem motus, non problematice, tenuisse illic Aristote-
lem docet D. Thomas alioquin non datur ipsi Deus: vnde & Atheistas
nos facit, qui æternitatem motus negamus: Et D. Thomas respondet cō-
tra. Quare nō satis mirari queo quodam theologastros, qui metas inge-
nijs hominum ponunt scripta Aristotelis. Quod neq; Ptolemæus verita-
tem sit assequutus, docent noua phænomena, de quibus per eius dogma-
ta non potest reddi ratio, nec discordia inter cœlestia tollitur. Omitto er-
rores à Copernico deprehensos in mathematicis, videlicet quod fiat motus
regularis in sphæra super alieno centro, & alia. Propterea Thebit & rex
Alfölsus inuenierūt librationes & nouas sphæras. Copernicus vero & hos
deceptos demonstrat, & ad antiquorum Pythagoreorū dogmata recur-
rit, vnde apparentiarum rationes melius redduntur. Galileus vero ultra
hæc deprehendit nouos planetas, & systemata, & passiones cœli ignotas.
Quare insaniunt indoctissime, qui putant de cœlestibus satis esse, quæ pa-
tentia sunt ab Aristotele; qui nihil de suo dixit, vt ipse metat fatetur, & alios
inuestigare plura iubet: & posteriores incerti adhuc digladiantur.

APPENDIX. Sed dicet quis. Si pro dignitate & veritate dari de cœle-
stibus doctrina nequit, vt Iob ait: ergo melius est quiescere, quam ultra
frustra inquirere. Verum dico, sed inquisitio hæc vltior non facit ho-
minem hæreticum, vt volunt, sed vanū fortasse. At quod non sit vana vlt-
erior inuestigatio, docet naturale desideriū semper plura discendi. Item
S. Ber. in 4. & 5. de considerat. ad Eugenii: *Quamvis, inquit, quid sit Deus*
non inueniatur, tamē fructuissime semper queritur. Studiū autē in rebus cœle-
stibus & propter Deū, quæ semper inuestigare iubemur. Nā etsi perfecte
Deū non atrectamus, vt ait Paul. ad Athen. quæ querere debemus, tamē
semper aliquid plus inuenimus, vnde paulatim deificamur. Et prestat(ait

C. 2

Aristot.

APOLOGIA PRO GALILEO.

Aristot. in i. de anima,) pauca de magnis rebus scire probabiliter, quam multa de paruis demonstratiue. Vnde plura inuenere Ægyptij post Chaldaeos in cœlestibus; plura postmodum Græci; & nunc plura Germani & Itali. Indeq; stupere est, quantas pandat Galileus scenas, in quibus Deus sapientia & potentia & amoris sui diuitias repræsentat. Et S. Leo, Antonius, Bern. Chrysost. & alij dicunt, mundum esse codicem Dei, cui oporteat nos insudare. Vnde in quodam sermone Bernardus, quibus non datur gratia inquirendi Deum in supernaturalibus, ijs inquirendū eum esse docet in naturalibus: ex his enim ad illa erigimur. Idem probat luculentus Richardus de S. Victore in libris Beniamin, serm. de contemplatione. Ratio etiam id suadet. Si enim propter sui gloriā ista creauit Deus, ut ait Salomon, vult profecto nos ea admirari, laudareq; & celebrare ex his autorem Deum: sicut pictor & poeta sapiens suas ipsorum picturas & carmina legi volunt, & artis excellentiam inde agnoscit, artificemq; ostendit. Adde quod in his animi diuinitas ostenditur magis, & acquiritur, ut dictum est. Non ergo vana inquisitio. Quapropter inuidi sunt, aut ingenio & fide in Deum exigui, qui putant in Aristotele & alij philosophis antiquis esse quiescendum, nec ultra quærendum, præsertim post euangelij lucem & noui orbis ac stellarum inventionem, qua prisci caruerunt sicut & luce fidei; quæ perficit in nobis naturam supra ethnicos, non deprimit sub eorum iugo; cum eorum philosophia sit catechismus, & nostra sit perfecta doctrina, teste Cyrillo: vnde in mundo, qui est liber Dei & sapientia, melius legere poterimus, si gratiam, quæ est in nobis, non negligamus: & hoc dico cæteris paribus. Non enim rusticum ingenium Christiani adæquamus ingenio Platonis; sed ingenia nasci, quale fuit in Platone & alijs, ostendimus: quæ post euangelium plus proficere in scientijs valēt quam Plato & alij. Et hoc Plato in Hippia etiam dixit, quod recentiores non cedant priscis, nisi ob inuidiam viuorum, & veneracionem mortuorum. At neque desistendum, iterum probatur ex eo, quod Deus bonus est quærenti se, ut ait Hieremias: & semper noua revelat, ut visum est supra: & dixit S. Bernardo; dum ista retines, aliud non accipies.

Non ergo frustra temper quarimus. Et S. Leo ait: Qui putat se inuenisse, non reperit quæsita, sed in inquisitione defecit circa diuina.

(::)

Proba-

Probatur assertio tertia.

Quod autem physiologiæ & astronomiæ metam nec Christus nec Moyses posuerint, postquam vidimus quod prisci philosophi id non præstiterint, nunc facile declaramus. Nam in euangelio Christus nunquam de physicis & astronomicis disputasse legitur, sed de moralibus, & promissionibus vita æternæ: cuius viam exemplo & doctrina & sanguine patefecit. Profecto etiam superfluum id fuisset. Si enim in origine mundi tradidit Deus mundum disputationi hominum, ut operarentur & cognoscerent Deum per ea quæ facta sunt; & ut hoc possimus, mentem rationalem nobis infudit, & vias inuestigandi quinque sensoria patefecit illi quasi fenestras, ut docet Petrus apostolus apud Sanctum Clementem, per quas mundum, Dei statuam, aspiceret & quæ in ea sunt admiratur, & artificem Deum quereret, quod & Chrysostomus super Psalm. 147. & alibi saepe declarat, naturalia autem per originale peccatum non amiserimus, ut theologi omnes contestantur; ergo superfluum fuisset, eum qui venit redimere nos à peccatis, docere iterum, quæ per nos disce-re debemus & possumus. Vnde nec apostolis ita docenda mandauit, sed baptizare & docere, quæ ipse fecerat & docuerat, Matt. vltimo, & probare per miracula & martyrium, Marc. vltimo. Vnde Bernardus in sermone de Petro & Paulo ait: *Non docuerunt apostoli piscatoriam artem, aut scenofa-toriā, neque aliquid huiusmodi; non Platanem legere, non Aristotelis versūias in-uersare, &c. sed vivere me docuerunt, &c.* Item S. Clemens in i recognit. introducit Barnabam interrogatum à philosophio Romano, cur exiguus culex sex pedibus à natura donatus sit, elephas autem tam magnus quatuor tantum respondisse: se à Christo in mandatis habere doctrinam regni ecclorū non autem physicarum rerum quæ naturaliter inuestigari pos-sunt. Nec reprobarunt apostoli philosophiam, cum Christus potius co-mendet Pharisæos, quod ex cœli facie de pluvijs & sérénitate prognosti-carentur, licet condemnet, quod tempus Messiae ex scripturis non agno-scerent eodem modo; ut etiam conqueritur Ieremiæ 10..

Quod autem nec Moyses præscripsit fines in scientijs humanis, nec Deus physiogiam per eum docuerit aut astronomiam, palam est. Quo-niam Salomon ait, Deum tradidisse mundum disputationi hominum; &

C 3;

ipse:

ipse inuestigauit diligenter de omnibus rebus, naturam inspectando, nō saltem Moysis codicem. Qui Moyses de cœli & terræ & cunctarum rerum creatione & ornatu dixit aliquid summatim, quatenus legislatori, non physiologo, deseruirent. Ut enim ostéderet eūdem Deum, qui sibi legem dederat, creatorem & gubernatorem mundi, à creatione incipit, & per gubernationem incedit, & ad particularem gubernandi modum per legē sibi datam deuenit. Idem probatur ex omnium patrum testimonio: qui insuper addunt Moysen populari stylo usum, non philosophico; & potius iuxta sensum plebis, quam iuxta philosophicum intellectum. Vnde cum esset mirificus in omni scientia, diuina & humana, imbutus omni sapientia Ægyptiorum, ut dicitur Act. 7. & Philo ac Iosephus probat; sic populo satis fecit, ut tamē philosophis satisficeret. Namque omnia non solum ex verbis, sed ex factis, intelligenda dedit eis, qui mystice intelligūt: ut patet in constructione tabernaculi ad instar cœlestium, & de candelabro ubi septem planetæ, & de vestibus Aaronis ubi totus orbis terrarū & magnalia parentum figurata erant, ut dicit Salomon Sapient. 18. & probat Paulus ad Hebraeos, & Rabbini. Quapropter Augustinus & Chrysostomus docent, Moysen angelorum creationem tacuisse, quod rudes populi non potuerint intelligere res incorporeas; ac, cum proni essent ad idolatriam; ne illos adorarent: interim, cum dixit faciendo cœlum, *fiat lux,* de angelis intelligi posse apud sapientes. Item nec de materia plebi mentionem eū fecisse, sed aquæ & terræ nomine apud doctos intelligi posse. Item posuit sex dies Moyses in creatione qui Augustino non sunt physici, sicut ceteris patribus, sed angelici. Item D. Thomas in q. 68. p. p. docet, nec de aëre mentionem fecisse Moysen, quoniam populo rudi nihil ignotum proponere voluerit: est autē ignotum populo, an aëris sit corpus, quoniam inuisibilis, sed per tenebras super faciem abyssi insinuari. Sic omnes patres, textum Moysis ad philosophiam trahentes, pari consensu excusant eius modū loquendi ex populi in capacitate. Vnde Anastasius episcopus, ad sensum allegoriam magis inspexisse Moysen, in suis allegorijs super Moysen ostendit. Tandem Chrysostomus, huius prudentiae Mosaicæ præco maximus, cum allegoriarum sit fere hostis, & ad literalem sensum fere omnia reducat, & moralē; tamen in hoc libro fatetur, Moysen in cunctis fere verbis rudi populo sermonem attemperasse; & præcipue, quando Moyses ait, Deū fecisse duo luminaria magna, quum enim luna stellis

stellis multis terraq; sit minor, dicitur luminare maius propter effectum erga nos, & quia ad sensum maior apparet. Et D. Thomas in q. 70. art. 1. ostendit, Moysen sequutum esse sensum heic vulgarem in loquendo, sicuti in cæteris, non autem rationem; ratio enim lunam minorem facit & idē dicit in stellarum & cœli motu; & quoniam motus luminarium sit sensui obuius non autem sphærarum, non dixisse de his quod moueantur; quod dicendum fuerat, si vera est Aristotelis sententia. Vide resp. ad 3. & ad 5. Quamobrem qui vellet condemnare astronomos, quod ponant lunam plurimis stellis minorem, & tertiam telluris partem fere, & lucere lumine non propterea quod Moyses vocet eam lumina re magnum; is ridiculus esset, & ignoranter impius, ut mox declarabimus in assertione quinta.

Probatur assertio quarta.

Quoniam omnis hominum secta, aut lex, quę naturalium rerum inuestigationem suis vetat sequacibus, falsitatis nomine suspecta haberi debet. Cū enim veritas veritati non contradicat, vt habetur in cōcilio Lateranensi sub Leonæ X. & alibi, nec liber sapientiæ Dei creantis libro sapientiæ Dei reuelantis; qui timet à naturalibus contradictionem, proprię falsitatis est cōscius. Propterea enim omnes fatemar, Machometanis ob id scientias esse prohibitas. Nā quando Mauri philosophabantur, plurimi eorū, detecta fraude, cōtra fidem Machometanā scripserunt, vt Auerroes, Auicenna, Alfarabius, Haly, Albenragel, Albumasar, & alij philosophi & astronomi, vt in Antimachiauelli smo ostendimus. Propterea quidam rex Maurorū, vt Boterus narrat, scientias suis prohibuit. idemq; seruāt reges Turcarū. Item apud gentiles cautū lege erat, ne de dijs inuestigatio curiosa fieret. Idcircoque Plato in Timæo admonet, de dijs sic loquendum, vt legislatores & dij volunt; cum tamen eius tesser a ynum modo Deum vellet. Et Chrysostomus, super epistolā ad Romanos, condemnat Socratem, quod cū deorū falsitatem nō sset, tamen moriens dixerit, Gallū debemus Æsculapiο: de quo Plato in Phædone. Item Athenienses Anaxagorā & Socratem & Aristotelem & alios philosophos persequuti sunt ad necem, quoniā de dijs inquirere, quod lex veterat, aū si fuere. Eos veritatē de Deo agnouisse, apostolus testatur, & Cicero, & Cato apud Lucanū, & alij multi. Igitur qui volunt, lege Christiana veterari veras scientias, & studia, & inquisitionem rerum physicarum ac ecclœstium; hi vel male sentiunt de Chri-

Christianismo, vel, vt alij male suspicentur, sunt causa. Porro si veraciter lex Christiana omnibus est plenissima veritatibus, nullius mendacij particeps; non modo à contemplatibus nihil metuit, sed testimonium ab eis inuenit. Hoc diuus Thom. in I. contra gentiles, & in opusc. contra impugnantes religionem, contra eos qui philosophiam & alias scientias in monachis damnabant, dicere videtur. Idem probat ratione in I. q. I. & iterum ex autoritate Salomonis, Proverb. 9. quod sapientia, id est, theologia, mittat ancillas suas, id est, scientias, ut vocarent ad arcem &c. Non ergo fugat scientias, sed vtitur eis ad conuocandos homines in regnum cœlorum; quoniam sibi sunt ancillæ, & veraciter seruiunt, non contradicunt. Nam quæ contradicunt, scientiæ non sunt, sed phantasie philosophorum vanorum, vt docemur ex concilio Lateranensi, & in Niceno 2. & in articulis Lutetiarum damnatis. Item quod iubeat, non vetet scientias, iterum probatur ex eo quod Christus, I. Cor. 3. est Dei virtus & Dei sapientia. Vt autem dicitur Eccles. I. Omnis sapientia à domino Deo est, & radix sapientiæ verbum Dei. Qui ergo Christiani sunt, ijdem sunt sapientes & rationales. Verbum enim Dei estratio summa, à qua dicimur rationales per participationem. Et tales nos Christus esse vult, opere & veritate sibi persimilimos. Quamobrem qui generaliter dicunt, non esse plus sapientum, nec queritur in ratiocinio, nisi quæ ab alijs hominibus habemus, ij Christiani quodammodo non sunt, & Christo contradicunt, eiusque similitudinem nobis minuunt. Terminant enim opera sapientiæ Dei intra pugillum cerebri vnius hominis; & ingenio humano, non Christo, captiuant intellectum, vt vult Paulus, qui omnes tyrannos & sapientes huius mundi & omnem intellectum subiicit Christo, 2. Corint. 10. In curitis compedes nostros pedes iniicit Ecclesiasticus, & in torquem collum. Qui autem in Aristotelis aut Ptolomæi aut alterius compedes nos includunt, vt Auerroistæ, à quo non est innoxius Antonius Mirandulanus; putantes, meliora ingenia Deum non amplius facere, aut eorum dictis nos ligant, & scripturarum sensum ad eorum dicta torquent, & non ex rerum natura, qui est liber Dei, Dei scripturam longe melius declarans; hi Christiani vere non sunt. Latissima est sapientia Dei, non coarctata ingenio vnius hominis: & quanto plus queritur, tanto plus inuenitur in ea; imo agnoscitur quod nihil sciamus, cum tot tantaque ignorare didicerimus. Et hanc scientiam Salomon in Eccles. vidit, & apostolus commendat, &

Socra-

Socrates in se intellexit. Nec, qui putant se scire, quoniam Aristotelem sciunt, aut aliqua noua de mundo, Dei libro, ut Galilaeus, hi sciunt, quomodo oporteat eos scire; nec vere sapientes sunt, nisi sciant, longe plura sese ignorare, nec ab inuestigatione, quasi sciuimus, desistendum; ut S. Leo monet, & Ecclesiasticus c. 42. & 43. Quasi enim scintilla est quod scimus. Legitur ergo sapientia in toto Dei codice, qui est mundus: & semper plus inuenitur. Ad illum igitur, non ad hominum codicillos, nos remittunt scriptores sacri. Vt imur tantum doctrinis gentilium, quatenus rationales sunt à ratione prima Christo. Et quamuis illi supernaturalibus non credant, non propterea in naturalibus non sunt participes Christi. Et idcirco auferendum ab eis, si quid boni dicunt; (ait August. 2. de doct. Christi.) tanquam ab iniustis possessoribus; qui eum veritatem cognovissent, non honorificauerunt; ideoque meruerunt fidem non accipere supernaturalem. Agnoscimus tamen in eis quod Christi est: sed nostriates præferimus. Nam gratia perficit naturam, etiam in naturalibus, ut docent patres, & D. Thom. 2. 2. Ergo habiliores sunt Christiani ad veritates inuestigandas, quam ethnici, si cætera sunt paria. Iniuriam itaque Christo facit, qui ethnico se subiicit. *Sub omni ligno frondi, so prosternebaris mere-trix,* dicit Propheta. Hoc Hieronymus intellexit de his, qui sapientiae secularium se prosterunt. Propterea in epist. ad Pammachium, ex figura testamenti veteris, *Si amaueris, inquit, mulierem alienigenam, hoc est, scientiam secularem gentilium, reseca eius capillos, & vngues laua, &c.* Et hunc modum in Concilio Lateranen. docemur. Et in quæstione nostra, vtrum expediatur nouam crudere philosophiam, ostendimus, quod hoc tempore, quando superbit ancilla supra dominam theologiam, explodenda sit sicut Agar. Et quia filij Israel ex parte Iudaice, & ex parte loquuntur Azotice. Abiiciendæ sunt, vt iubet Esdras, vxores alienigenæ, & capiendæ de filijs Iuda, hoc est, de doctrinis sanctorum; & de mundo, Dei codice, sunt reficiendæ scientiæ, vt nos fecimus, & Galilaeus facere non cessat. S. Thomas etiam i. quæst. i. ait, quod gentiles tanquam testes contra seipso, non tanquam iudices, nec vt testes contra nos, citentur in scholis theologorum. Mirum igitur, quod pro magistris habentur; (vt Bembus stupet,) etiam theologorum. Absit hoc.

Ergo qui vetant Christianis philosophiam, quid sit Christianum esse, non intelligunt; & sunt similes Iuliano Imperatori, qui ex fide apostatauit

D

tauit

tauit, & interdixit Christianis omnes scientias; vt suis ancillis destituta theologia, non posset vocare homines ad mœnia ciuitatis Dei. Et hoc etiam D. Thomas in eodem libello considerat. Quid nunc vocaret eos qui prohibent nos philosophari in libro Christi, qui est mundus, cum Iulianistas faciat eos, qui monachis in libris secularium legere prohibitum esse volebant? Excusationē non habent à scriptura Dei. Non enim illud, *Nolite sapere plusquam oportet, &c. Qui videtur sibi sapiens esse, stultus fiat, est contra nos, sed pro nobis.* Non equidē studium vetat philosophandi sed nō philosophandi ultra, quasi omnia sciuerimus, & sapientia ex proprio arbitratu supra reuelatā doctrinam se erigentem, & metientē suo modulo diuina dogmata, vt faciunt gentiles & hæretici & qui ponunt scripturarum lucernam sub modio Aristotelico. Vnde in libro Iob, contra prudentiam humanam multa dicuntur, & in Isaia contra Astrologiam. Constat autem, prudentiam esse diuinissimam virtutem, & astrologiam scientiam utilissimam, vt Hieronymus docet in prologo bibiorum. Ergo prohibetur prudentia humana, quando supra diuinam exaltatur Machiauellistice; & quando putat, se proprio studio assequi posse, quod supra naturam est, & non postulat à Deo: similiter & astrologia, quæ supra prophetas in Babylone se erigebat, & præsumebat futura contingentia certo prænuntiare; non autem quæ prophetiæ subiicitur, & sapit ad sobrietatem coniecturaliter de futuris. Et sic dicit de scientijs alijs.

APPENDIX. Ad gloriam Christianæ religionis nō modo spectat, permettere studium inueniendi nouas scientias, veteresq; renouandi, ita vt non indigeamus vngues & capillos alienigenarum resecare, sed etiam spectat facere, ne semper Machiaellus & Iulianus insultent nobis, quod Christi, sapientiæ Dei spectatores cum simus, tamen scientias à gentilibus per nos damnatas mendicamus, quasi faciendo illos nobis meliores. Cui argumento supra ex Augustino respondimus; & prolixius in Antimachiauellismo, ubi etiam subiecimus, quod approbatatio scientiarum in Christianismo sit vineulum magnum inter alia, quæ me retinent
in ecclesia Dei: credo quod & alios: cur illud.
nunc rumpamus.

(.)

Probabiliter. Proba-

Probatur assertio quinta.

Si ergo libertas Philosophandi plus viget in Christianismo, quam in cæteris nationibus, ut probatum est; quicunque philosophantibus leges & metas præscribit ex proprio arbitratu, tāquam ex S. Scripturæ decretis, non aliter sentiendum docens ac ipse sentit, & scripturas vni tan- tum sensui sui ipsius aut alterius philosophi subjicit & coarctat; is non modo irrationalitate & perniciose, sed etiam impiese habet: quippe quia scripturas sanctas ludibrio philosophorum & irrisione gentilium ac hæreticorum exponit; quibus etiam adītum ad fidem præcludit, nec vocat ad arcem, sed euocat ab arce fidei; infideles; & spiritui sancto simul iniuriam facit. Cuius sermo cum sit prægnantissimus & fecundissimus, (teste Augustino de doct. Christiana, & Chrysostomo super psalmos, Ambrosio & Origene in omnibus operibus ipsorum, & Gregor. 15. moral.) redditur hac de causa sterilius. Fecundissimus autem est non solum in sensu mystico, sed etiam in litterali, ut August. docet in I. de trinit. & D. Thomas in I. q. I. art. 10. & Cajetanus Cardinalis ibidem. Patitur enim omnes sensus & expositiones, quæ alijs scripturæ textibus non contradicunt directe vel indirecte, ut habetur in q. 32. art. 4.

Huiusmodi præterea multiplicis expositionis eam reddit causam D. Thom. opusc. 10. q. 18. quam pridem dixerat Augustinus I. super Gen. ad lit. Multi, inquiens, exitibus sacrae scripture verba exponuntur, ut se ab irrisione cohibeant inflati literis secularibus. In lib. vero de trinit. ut varijs vijs cauilli hæreticorum eludantur, idem fieri docet. Item D. Thomas in eiusdem opuscul. proœmio: *Hoc in principio protestor, quod plures horum articulorum ad fiduci doctrinam non pertinent, sed magis ad philosophorum dogmata. Multum autem nocet talia, quæ ad pietatis doctrinam non spectant, afferere vel negare, quasi pertinentia ad sacram doctrinam. Dicit enim Augustinus in 5. Confess. Cum audio Christianum aliquem ista (scilicet que philosophi de cœlo & stellis & desolat lunaq; motibus dixerunt) nescientem, & aliud pro alio sentientem, patienter intueror opinantem hominem: nec illi obesse video, quum de te, Domine creator omnium, non credat indigna, si forte situs & habitus creature ignoret: obest autem, si haec ad pietatis doctrinam pertinere arbitretur, & pertinacius affirmare audiat, quod ignorat. Quod autem ob sit manifeste, (subsequitur D. Thom.) manifestat*

D 2

festat

festat idem Augustinus i. super Genes. ad litteram. Turpe est, inquit, nimis, & pernici-
tiosum, ac maxime cauendum, ut ne Christianum de his rebus, quasi secundum Chri-
stianas literas loquentem, ita delirare quilibet infidelis audiat, & quemadmodum
dicitur, toto cœlo aberrare conspiciens, risum tenere vix posset. Et non tam mole-
stum est, quod errans homo videatur, sed quod autores nostri talia sensisse creduntur
ab eis, qui foris sunt, & cum magno eorum exitio de quorum salute saeagimus, tan-
quam indocti reprehenduntur. Vnde mihi videtur tutius esse, ut hac qua philosophi
communes senserunt & nostræ fidei non repugnant, neque esse afferenda existime-
mus ut dogmata fidei, licet aliquando sub nomine philosophorum introducantur, ne-
que sic esse neganda tanquam fidei contraria, ne sapientibus huius mundi contem-
nendi doctrinam fidei occasio præbeatur. Hæc D. Thomas cum S. Augustino.
Ex quibus patet, quam imperite, & contra patrum decreta, recentiores
quidam Aristotelismum, quasi de fide esset, defendant, propterea quod
D. Thomas Aristotelem exposuerit; quum hic omnino contrarium do-
ceat, vt in responsu etiam ad argumenta plenius videbimus. Ergo Vlysses
Albergettus de his est, volens lunam proprio lucere lumine, quia scriptu-
ra dicat, luna non dabit lumen suum, faciens vim in lysuum; quod multas ta-
men patitur expositiones. Sed quid mirum, quando & ipse Augustinus
& alij patres sic errauerunt, non in vniuersali quam docuerunt, sed in
particulari huius syllogismi propositione deficientes. Laetantius Firmianus enim prius in lib. 3. cap. 25. & Augustinus in 16. de ciuit. Dei constan-
ter affirmant, antipodas non exstare, quia illi homines ex Adami non ve-
nerint origine, quod est contra scripturam, facientem ex uno omne ge-
nus hominum: Addunt & rationes physicas. Procopius Gazæus anno
Domini 500. contexit catenam expositionum super S. Scripturas exo-
mnium patrum monumentis; & probat, antipodas non exstare. Et ex eo-
rum dictis & autoritatibus sacræ Scripturæ S. Ephrem in toto altero hemi-
sphærio, à Columbo inuento, paradisum terrestrem ponit. Et quidem
pro hereticis habetur apud patres quosdam, qui antipodas ponunt. Ni-
hilominus eorū assertio contraria veritati per nauigantes panditur. Vnde si vere contrarium scripturæ Dei est, exstare antipodas, vt illi dixerūt,
aut paradisum terrestrem illic esse aut inferos & purgatorium, vt Dan-
thes, Isidorus & alij opinati sunt; sequitur quod veritas iam propalata per
columbum sit contraria scripturis. Dei aut dissona. Præterea idem
Procopius & alij putabant, terram esse super aquas fundatam & ei
innata-

innatare, quod olim Xenophanes philosophus dixerat: quā opinionem probant ē scripturis, dicente David: *Qui firmauit terram super aquas*, in Ps. 135, & in Ps. 123. *Super maria fundauit eam*. Nihilominus nunc pensilis ap̄ partet in medio mundi, seipsum sustentans & aquas, & non ab aquis sustentata deorsum, vt ipsi credebant. Neque enim datur deorsum secundum naturam, nisi centrum, secundum cuiusque systematis conseruationem, contendentibus partibus ad centrum, vt vno totius & conseruatio celebretur: vnde etiam partes solis ponderant ad centrum solis, & partes lunæ ad centrum lunæ; Quod anxie torsit S. Ambrosium, ne motus coeli sit cōpositus ex elevatione aut depressione, vnde inclinabat ad quietem eius eum Chrysostomo & alijs patribus. Quæ tamen argumēta in mathematicis parui sunt momenti. Vide, quam perniciōsum sit ista affirmare, quasi sint de fide. Philastrius episcopus quādā de fide esse pronunciat, quæ sunt contraria fidei; vt, quod tantus sit numerus annorum mundi, quantus ab ipso ponitur; & quod, quando Deus inspirauit Adamo spiraculum vitæ, non dederit ei animam, sed spiritum sanctum; & tamen à catholicis & hæreticis irridetur in utroque assertō. Cautior fuit Beda, quod hydropisis sit morb. ex virtute vesicæ natus; & D. Thomas, quod sub æquatore non possint habitare homines, Aristotelis autoritate motus, quamvis Albertus & Auicenna contrarium senserint: nam non quasi de fide ista protulerunt, cum posset allegare D. Thomas gladium flammœum; & nūc geographia & medicina redarguit eos, sed absque periculo fidei. Fœdus errarunt, qui zonam torridam esse gladium flammœum angeli custodiētis viam paradisi docent; cum iam nihil impedimenti viatoribus & nauigatiibus zonam illam afferre compertum sit. Quid dicent Ethnici & Machometisti, quando ista, tanquam ex scripturis nobis posita, audiūt? Nos possemus in Machometum retorquere, quod sub ista terra ponat alias septem terras, & bouem, & pisces, cuius caput in oriente, & cauda in occasu, sustinentes has tellures. Sed leuis est consolatio, aliorum errorem pandere, quando & ubi & nos etiam erramus..

Quas ob res si Galileus vicerit, non modicam irrisione m̄ comparabūt Romanæ fidei nostri theologi apud hæreticos, quum iam omnes hanc doctrinam & telescopium aude amplexati sint in Germania, Gallia, Anglia, Polonia, Dania, Suecia, &c. Si autem falsa sit Galilei sententia, nil incommodabit theologicæ doctrinæ. Non enim omne falsum est contra

D. 3; fidem.

fidem in ecclesia militanti, quemadmodum fortassis est in triumphanti. Alioquin errores in physiologia sanctorum, deprehensi, eos hereticos esse probarent. Item si falsa inuenietur, non perdurabit. Quapropter arbitror, non debere hunc philosophandi modum vetari; tum quia audius ab hereticis amplexabitur, & nos irridebimus scimus, quantopere conquesti sint Ultramontani ob determinationes quasdam in Concilio Tridentino factas: Quid facient, cum contra physicos & astronomos nos insurge-re audient? Nonne statim acclamabunt, quod naturæ, nedum scripturæ, vim inferamus. Scit hæc Cardinalis Bellarminus, Tum quia Augustinus & Thomas sentiunt, ut probatum est, permitti debere, sicut permittitur dicere, cœlum esse de quinta essentia, & dies à planetatum dominijs nominati, ut notat D. Thomas in opusc. 10. art. 39. sicut in procœmio definie-rat.

Probatur assertio sexta.

Sexta assertio non indiget alia probatione. Palam enim est, quod nisi euidenter directe vel indirecte repugnet scripturis sacris, aut decretis Ecclesiasticis, non sit falsitas contra doctrinam catholicam, & ut D. Thomas & Augustinus in assertione 4. allegata dixerunt, in his retinendis sit assensus, & non temere pronunciandum intra Ecclesiam. Ex dictis patet, quod doctores theologi multos errores amplexi sint ex philosophia gen-tili, ut illud de terra super aquas ex Xenophane; & quod antipodes nō ex-stet, & sol per boreales terræ partes noctu feratur & propter montes nō vi-deatur, ut Aristot. 2. met. testatur; & quod sub zona torrida non sit habita-tio; & quod paradisus terrestris sit in insulis fortunatis, aut in oriente apud Chinenses, aut prope lunam; & alia huiusmodi: nec tamen sint heretici post detectam falsitatem. Et falsitas in Galileo deprehendi non potest. quoniā ex observationibus sensatis in libro mundano procedit, non ex o-pinione: neque loquitur tanquam de fide, ut deprehensus ipse irrideri & cum eo scriptura possit. Sed hæc in solutione argumentorum, vbi, quam perniciosa magis ex Aristotele recepta sint, etiam doc-cebimus, absque fidei incommodatione.

(..)

Hypo-

Hypothesis tertia.

HÆc oportet scire pro fundamentis, quicunque iudex esse velit in hac causa. Et quoniam de scripturæ sanctæ physiologia controuersia est præsens, qui iudex esse cupit, debet, ut ex prædictis habetur, modum exponēd scripturarum sanctorum sensus mysticos & litterales omnes calare, secundum sanctorum patrum expositionem & naturæ codicem, per omnes scientias, præcipue physicas, & mathematicas obseruationes. Si quidem scriptura, quæ est liber Dei, sacro libro Dei, qui est natura, non contradicit. Hunc autem per oculatissimum hominem, per omnes scientias versatum, oportet legi, ut vtriusq; libri concordias apparentes, & discordias latentes, examinare possit; Nec, prout Aristoteles aut alias decernit, interpretari vtrumque, sed omnium philosophorum dogmata scire, & sicut legimus, in vtrōq; libro Dei, proprijs sensibus & patrum spiritu & ecclesiæ sanctæ fœcundissimo intellectu exponere debemus, ab omni inuidia & passione alieni, quæ iudicium obnubilant & torquent: ne simus de illorum iudiciū numero, quos Horatius sigillat, de contemporaneo propterea male sentiente:

Aut quia nil rectum, nisi quod placuit sibi, ducunt;

Aut quia turpe putant, parere minoribus, & que-

Imberbes didicere senes perdenda fati.

Et S. Hieronymus in epist. ad Magnum, cū declarasset, omnium philosophorum dīsciplinis fuisse adornatos scriptores sanctos, addidit: *Queso* ut suadeas eis, (qui super prædictis eum reprehendebant) *ne vescentium dentibus inuidet edentulus, aut oculos capre strum talpa contemnat.* Nō enim nisi ex inuidia, quod talia ipsi ignorant aut scire desperent, aut iterum fieri discipuli vere cudentur quum nunc vocétur magistri, sublimioribus incommodis modernis ingenij sese efficiunt.

Conclusio huius capitū tertij.

ERgo probatum est, quod nec zelus Dei sine scientia, ut dicebat Bernardus, nec scientia sine zelo Dei possit de his iudicare: ac quæ sint scienda; & quo pacto zelandum pro Deo, non pro homine, præ oculis haben-

habendo illud Num. II. vbi Iosue, dum zelatur pro Moysè ideoque argeret quod alij in castris prophetarent, audiuit, *Quis det, ut unius populus prophetet, & det illi dominus spiritum suum.* Quod nunc diceret longe magis de se D. Thomas. Vnde magis erubescamus, quod pro Aristotele, non pro Moysè, aut pro D. Thoma erasse zelantes, nostros Christianos prægentilibus philosophari prohibemus.

CAPUT IV.

Respondetur ad argumenta, contra Galileum capite primo proposita.

Ad primum.

Ad primum ergo contra Galileum, respondebamus in quæstione præcedenti vbi examinauimus, an liceat nouam cedere philosophiam, & Peripateticum autoritatem spoliare. Nunc autem breuiter dicimus, hæreticum esse assertum, quod theologia fundetur in Aristotelismo, aut quod indigeat philosophorum doctrinis ad sui probationem ex parte sui; sed tantum ex parte nostri Aristotelem allegari; non ut sit iudex in theologia, neque testis contra nos, sed testis cōtragentiles suos & alios sophistas, & quando ut testis eorum quæ in mundo vidit, non ut opinatur, affertur; quod probatum est in secunda hypothesi ex D. Thomæ I. q. I. & I. contra gentil. & opusc. 10. Et quando D. Thomas videbatur esse nimius, contra proprium præceptum, in allegando Aristotele, dum theologiam scribit, reprehenditur de hoc in articulis Parisiensibus. Potest tamen excusari nō inepte, ut nos excusauimus in quæstione prædicta. Item si quis condemnat Galileum, quia Aristoteli aduersetur, condemnabit prius Augustinum, Ambrosium, Basiliūm, Eusebium, Origenem, Chrysostomum, Iustinum, & alios sanctos Ecclesiæque doctores, qui Aristotelem non modo in metaphysicis sed & in physicis dogmatibus fere cunctis cōdemnarunt, & Platonis aut Stoicis fauerunt; ut patet legentibus. Imo S. Iustinus, cognomento philosophus & martyris librum scripsit, ad titulatum contra Aristotelem. Quapropter nesciunt, quid dicant, & impie errant, (ut probatum est in assertione quinta hypotheseos secundæ,) qui

qui putant, Aristotelis ruinam in theologiam veltantillum redundare. Nos autem & contrarium probauimus. Nisi enim eius autoritas euertatur, adhuc nos infestabunt haereses eius, videlicet 1. quod motus sit æternus, cum alioqui non esset Deus; quod Aristotelem firmiter tenuisse lib. 8. physicorum, & 12. metaphys. etiam D. Thomas ibi, lect. 10. testatur, contraq; ipsum pugnat, nedium Iustinus, & patres alij: Item 2. quod anima sit immortalis, vel yna tantum immortalis in cunctis hominibus: 3. quod Deus inferiora non respiciat: 4. quod contra Angelos moueat: 5. quod postmortem non sit pena nec preemium: 6. quod inferi sint fabula: 7. quod Deus agat de necessitate: 8. quod fortuna rescindat seriem prouidentiæ: & alia multa, quæ dicit contra fidem, etiam teste D. Thoma, nedium Auerroe, & Alexandro, & cæteris Græcis atque Arabibus. Propterea que à S. Vincentio, & Domino Serafino de firmo, in expositione apocalypses, vocatur Aristoteles phiala iræ Dei super aquas sapientiæ effusa à tertio angelo. Et Origenes dicit Aristotelem Epicuro peiorem & impium magis, in lib. contra Celsum. Vide etiā quæ & quanta contra eum testentur Augustinus, Ambrosius & Iustinus, qui expoununt Aristotelem in suo sensu. Quapropter miror, quomodo sciolli fundari theologiam putent in Aristotele, & hoc S. Thomæ impingant etiam nostri fratres aliqui, ex hoc ipsum laudantes, sicut imposuerunt olim Theologi Parisienses, eum ex hoc reprehendentes; cuius contrarium D. Thomas profitetur & testatur. Cur autem Aristotelem exposuerit, & eo usus fuerit in bonum fidei, faciendo de veneno theriacam, in articulo præcedenti dictum est.

Galileus autem fidei fundamentis inhæret; & de naturalibus loquitur sobrie, sicut testis observationum, non sicut opinator, uti facit Aristoteles de cerebro suo. Quare propter hoc laudandus est. Infirmatio enim infidelium dogmatum & mendaciorum gentilium, est roboratio Christianismi, non euersio theologiae. Et hoc esse vnum ex his, quæ iudicem scire decet, præfati sumus. Quod autem haereses ex Aristotelismo prodierint, ex Nicephoro & cæteris historicis ecclesiasticis nos alibi ostendimus; ut & quomodo Aristoteles Auerroista sit officina Machiauelli, & philosophia, quæ sumitur ex mundo Dei libro, ancilletur theologia & contestetur, non quæ ex opinante Aristotele aut quoquis alio.

E

Ad se-

Ad secundum.

AD 2. respondeo, negando quod Galilei dogmata scholasticis omnibus atque patribus aduersentur. Nam et si aliquibus eorum non consonat ad litteram, consonant tamen secundum intentionem. Ipsi enim veritatem sibi anteponendam esse voluerunt; nec de Philosophicis tanquam testes, sed tanquam opinatores & recitatores loquuti sunt. Unde testes illis præferri debent: sicut Christophorus Columbus nunc preferitur Laetantio, Procopio, Ephremo, alijsq; sanctis doctoribus; & Magellanes S. Thomæ, & Antoni. & alijs.

In hoc ego insuper ostendam, *primo* quod theologi quidam amplexati sint Philosophorum dogmata magis pugnantia cum scripturis & sanctis doctoribus, quam sunt dogmata Galilei: *secundo*, quod plerique ex patribus & scholasticis cum Galileo sentiant: *tertio* & scripturam illi magis fauere, quam eius aduersarijs.

Primum probatur. Nam cœlum non esse quintam essentiam, sed ex elementis aut igne solo constitutum, præsertim sydera, omnes philosophi olim doceuerunt, & sancti, Augustinus, Ambrosius, Basilius, Iustinus, Cyrilus, Chrysostomus, Theodoretus; Bernardus in sermone. *Mulier amicta sole*, & magister sententiarum. Et hoc ex scripturis probat Ambrosi. in hexaem. lib. 4. vbi dicitur, *Cœli peribunt, & omnes sicut vestimentum veterascent.* Idē facit Philoponus, pro Christianis exponendo libros de Cœlo Aristotelis contra Aristotelem. Nihilominus scholastici multi absq; scripturarum, ut dicunt, damno, cœlum de quinta natura faciunt. Quod innumeris in locis Ambrosius, tanquam fictitium, & diabolicum inuentum, detestatur: ut & Iustinus & Basilius. At S. Thomas, qui Aristotelem exposuit, in i. tamen textum Moysis de operibus sex dierum exponit ad. vtramq; partem, & de sententia philosophorum ac patrum, & de sententia Aristotelis, sed illam textui magis cōuenire, semper docet in q. 65. 66. 67. 70. 71. Aristotelicam vero magis repugnare; quod scoli non animaduerterunt. Præterea solem esse formaliter calidissimum & lucidissimum, scriptura Dei testatur. Nam i. Genes. fit *luminare maius*; de calore vero eius habetur in Ps. 18. item Sap. 2. & Eccl. 43. & alibi pluries: & in Sap. 17. datur illuminatio igni, & stellarum *limpidis flammis*. Hoc autem ita se habere, & hæresin esse, contrariū sentire, docet Amb. in hexaem. li. 4. & Basilius

filius idem sentit; imo Aug. quoq; & Chrys. & Iustinus, & Bern. & Origenes, & Philoponus, & omnes quotquot legi patres. Et ecclesia canit in hymno Ambrosiano, *Iam sol recedit igneus*. Nihilominus quod sol non sit calidus formaliter, sentiunt alij scholastici absq; hereseos labe; nec ecclesia id prohibet sentire. Ipse quoq; Aristot. autor positionis, ne cluem in sole ponit, vt patet ex 2. de cœlo, tex. 42. vbi lucem & calorem fieri ex aetatis attritione docet; & Simplicius contestatur, sic Arist. sentire, vt & Alexander. Item Auerroes in lib. de substant. orb. cœlest. Aristotelem lucem & calorem soli abstulisse perhibet; sed à recentioribus, doctrinæ Aristotelis non acquiescentibus, lucem esse restitutam. Et profecto si lux restituti debet ne scripturis aduersemur, debet & calor. Propterea enim abstulit Aristoteles lucem; ne sol sit igneus. Ettamen contra Aristotelem & literam scripturæ multi modernorum sentiunt aliter, nec vetantur. Galilæus vero sua ex sensu probat dogmata, & vetatur obseruare codicē Dei? Omitto alias opiniones, quæ à maioribus retentæ, tanquam de fide, iam per communem experientiam ostendūtur esse falsæ; vt, quod antipodes non existent, quod non sit habitatio sub æquatore, quod paradisi aut inferi sint in altero hemisphærio aut in insulis fortunatis; item quod Procopius, Eusebius & alij terram super aquas fundarint ex scriptura, cuius contrarium ostendentes alij, non damnati sunt; & nunc ab experientia defenduntur. Quæ militant pro Galilæo.

Secundum probatur. Et primo an terra sit in centro mundi an extra, non modo nihil pertinet ad dogma fidei, vt dicebat D. Thom. in 4. assertione; sed asseritur etiam posterius à patribus & scholasticis. Imprimis Laurentius lib. 3. c. 23. Procopius, Diodorus Episcopus Tarsensis. Eusebius Episcopus Emilienus, Iustin. in q. ad orthodoxos, & alij existimant, non esse terram in centro mundi, nec cœlum esse rotundū. Idē sentit Chrys. in hō. 6. & 13. super Gen. Et in homil. 31. super epistolam ad Roman. vbi sit gehenna, ignotum esse putat mortalibus: quod & Augustinus docet lib. 22. de ciuit. Dei, c. 16. & Magister in 4. dist. 44. & D. Tom. opus. II. art. 15. Gehennam autem esse in centro vel loco terre nostræ ex inferni vocabulo scitur, & quia Apostolus Ephes. 4. dixit, Christum descendisse ad inferiores partes terra. Ergo ibi est infernus: nisi alias terras ponamus, & Dauid dicit de Christo ad inferiora profecto, vt exponit Petrus apostolus, Actorum 2. *Non derelinqnas animam meam in inferno*. Ergo utrum terra sit in

centro mundi, est ignotum. At si tenebras infernales, exteriore à Christo vocatas, extra mundum quis ponat, vt aliquando suspicatur Origenes super Matthæum, & Chrysostomus opinatur super epistolam ad Romanos: sequeretur, quod sint alia systemata extra mundum nostrū; quod cœsores in Galilæo damnant; quia scripturam & sanctorum patrum codices scrutati non sunt. At extra controversiam Chrysost. super i. ad Thessal. hom. 7. de terra hoc tantum sciri posse dicit, quod sit frigida & sicca & nigra, ultra nihil; & præcipue, quis locus eius & situs in mundo, &c. Ergo non docet nos scriptura, quod sit in centro potius quam in circumferentia. Vt & Chrysostomus incertum esse docet, an moueat, an vero stet. Nam ultra tres primo dictas conditiones, videlicet frigiditatem, siccitatem & nigredinem, nihil sciri posse, definit. Cum Chrysost. autem Theophylactus est, & alij, vt Lactantius, August. Procopius, Diodorus & Eusebius: & Iustinus contendit, non esse in centro. Nescio ergo, cur nostri nunc theologi, absque præuijs demonstrationibus mathematicis aut experimentis, & sine reuelationibus, se pro certo scire arbitrantur, quod terra sit in centro mundi & immobilis, & contrarium esse contra patres & scholasticos, quos non viderunt. At si vera sit sententia eorum; qui in infernum in centro terræ nostræ ponunt in quo ignis cruciet damnatos, vt Gregorius & alij videntur sentire; tunc oportebit terram esse mobilem. Nam Pythagoras, teste Aristotele, qui ponit in centro terræ locum pœnaru[m], & ignem motus causam, ponit terram mobilem & animatam, vt Ouidius quoque sentit in 15. metamorph. & Origenes super Ezechiel, & Alexander Aphrodisæus, & Plato. Sed D. Thomas opuscul. II. art. 24. quia sit contra naturam nec possit miraculum tribui, ponit infernum alibi, & ignoratum. Oportet ergo, si est in centro terræ, terram esse intus calidam, & mobilem secundum Gregorium & alios ponit ex ratione S. Thomæ. Non ergo repugnat positio Galilæi S. Gregorio, sed Aristotelismo.

Quod vero cœlum stellatum sit immobile, docent Procopius, Diodorus, Eusebius & Iustinus, & Chrysostomus ibid. & in homil. 12. ad populum Antiochenum, & in homil. 14. & 27. super epistolam ad Hebreos, probat ex scripturis & rationibus, quod cœlum sit immobile. Nā dicit Apost. Heb. 8. loquens de cœlo, quod sit tabernaculum sacerdotis Christi, quod fixit Deus & non homo: ubi fixum pronunciatur cœlum & non mobile, sicut & in c.

12. Augu-

12. Augustin. vero in 2. super Genesin ad lit. c. 10. narrat, à mathe maticis sui temporis, certissimis demonstrationibus esse probatum, quod cœlum sit immobile: nec debere philosophos in his repudiari, nec satis amplecti, ne derisioni theologiam & nos ipsos demus. Præterea præfati patres putant, cœlum non esse mobile, nec rotundum, quia alias contradicatur prophetis & Moysi, & Psalmo 103. qui iuxta litteram Chrysostomi ait, *Statuit cœlum tanquam testudinem, & extendit ipsum tanquam tentorium.* Et hanc fuisse olim cōtrouersiam inter Christianos & gētiles, Iustinus memorat. Copernicus autem hoc probat ex nomine, quia omnia cœlat. Nos etiam cum Basilio, quod sit caloris opere extensum. Præterea Beda & Strabus & prædicti patres dicunt, cœlum stellatum esse id, quod Moses vocat *firmamentum*, ex quo vocabulo probant illi, quod sit firmum & stabile. Etenim & Paulus ait, *fixit illud Deus.* Et David: *Verbo Domini cœli firmati sunt.* Quod si moderni contradicunt, non propterea erit hæresis. Vnde mirū, quod dogma Galilei putant esse *contra omnes patres*, cum contrarium patres sententia. Imo fuisse hanc ipsorum opinionem communem, testatur Sixtus Senensis in bibliotheca sancta. Tandem Petrus Lombardus, magister omnium scholasticorum, qui doctrinas patrum callebat, 2. sent. dist. 14. *Cuius, inquit, figura sit cœlum, spiritus sanctus dicere noluit.* Mox querens, vtrum sit fixum an mobile, vtrumq; dici posse ex scriptura affirmat; prius quidem, quia vocetur firmamentum; posterius, quia stellæ in eo, non ipsum, moueri videantur, possitque stare cœlum, & stelle moueri, quum non sint sicut nodus in tabula. Et ita visui, videti motum stellarum & textui, ponenti firmitatem, vt poteſt, satisfacit. Ergo inclinat ad sententiam Galilei. Non ergo apud patres est determinatus, nec apud scholasticos, quod terra stet, & cœlum moueat, vt dicunt aduersarij.

Tertium probatur. S. Thomas super lib. 2. de cœlo, à lect. 20. usque ad extrema, ubi Aristotelis hanc, de motu terræ & stabilitate firmamenti, opinionem examinat; nunquam dicit, quod sit contra scripturam, vt in alijs dogmatibus philosophorum & Aristotelis annotare semper solet: nā & huius rei causa suscepit onus exponendi Aristotelem. Imo in opus. 10. art. 16. ubi erat locus hoc docendi, vtrum sit contra scripturam, (querebat enim, vtrum terra circulariter moueat, aut possit moueri ab angelo,) ait hoc non nisi contra Aristotelem esse, non contra scripturam. Nō enim, si ordo uniuersi positus à Deo non variatur, propter aliquod dogma de-

E 3 situ

situ. & non motu elementorū, illud est contra scripturā, ut bene D. Thomas aduertit. At quicunque theologi dicunt, firmamentum stare, aut nō esse contra fidem affirmare quod stet; hi terram moueri, aut non esse cōtra fidem affirmare eius motum, adstruunt per necessariam consequētiā. De quorum numero est Magister sententiarum, & Chrysostomus, & Lactantius, & Procopius, & Augustinus. Vnde recte Sixtus Senensis lib. 5. etiam contendit, non esse firmitatem cœli contra scripturam, ut putant indocti. Sed firmamentum esse cœlum sydereum, affirmant sancti, Beda, & Strabus. Et qui sentiunt, firmamentum esse aliud, (nescientes distinguere quomodo stellæ videantur moueri, si sint in firmamento, ut distinguit Magister, qui non ponit eas quasi nodos,) coguntur dicere, quod sit illud extra cœlum quod videamus, & sine stellis; quum tamen Moyses stellas locet in firmamento. Ergo Beda & Strabus, laudati à S. Thoma, sensum scripturæ melius assequuntur, quod firmamētum sit cœlum stellatum. Cū autē patres dicūt, ad saluandam apparentiā, qua sydera apparent moueri, quod possint moueri sydera, non autem firmamētum, verū esse potest de planetis, ut D. Thomas & Sixtus exponunt: olfecit enim S. Thomas, hoc quasi absurdum esse. Nam innumerabiles stellæ sunt in firmamento, præsertim in galaxia, quæ semper eundem situm, ordinem & motum inter se seruant in suis asterismis, licet quoad æquatorē & zodiacū varient latitudinē & situm. Non potest autē seruari perpetuusordo in tāta multitudine: Nā cūm sint aliae à terra remotiores, aliae viciniores, aliqua parallaxis fieret saltem varians situs ordinem videntibus. Nec item omnes moueri eodem motu, possunt quum sint aliae magnæ, aliae paruæ, & viribus inæquales; sicut nec planetæ: vnde indigerēt varijs motibus, sicut planetæ varios habent propterea quod sunt magnitudine & viribus varij, siue à se siue à sole moueantur. Eadem ratione vtitur Simplicius ad probandum, quod cœlum non sit igneū; quia sydera mouerētur sicut pisces in mari, multa cum varietate & inæqualitate & nō perpetuo in eodem situ. Sed nostra ratio melior, quam Simpliciana. Ergo si firmamentum stat secundum patres, stant & sydera in eo. Ideoque Chrysostomus & alij patres prædicti, & Magister sententiarum, qui consentaneum fidei catholicę esse putant fixum firmamentum, multo magis de syderibus idem dicant oportet. Ergo & hoc sequitur, quod terra circumferatur ut nauis, & sydera apparet circumferri ut turris in littore, & insula. Ergo hæc est causa appa-

apparentiarū, satis facieis scripturę de fixione firmamenti, vbi stellas posuit Deus, absque vlla extorsione aut absurditate, quam D. Thomas olficit & tegit, vt solet, verenda patrum, vt in opusc. i de seipso testatur. Patres ergo, & scholasticorum magistri, Thomas & Petrus Lombardus, sunt magis pro Galileo, quam contra eum, & istis scriptura magis, quam censoribus Galilei, fauet.

Ad tertium.

AD 3. respondeo, quod in Psalmo dicatur *fiematus orbis terrae* quoad situm & ordinem quem seruat firmum & perenniter sibi consimilem: vt & similiter cum dicitur in alio, *Fundavit terram super stabilitatem suam, non inclinabitur in seculum seculi*, hoc intelligendum, nisi quando cœli mouendi sunt, & terra in fine, vt ecclesia canit cum propheta, *Quam expositionem aduersarij concedant oportet*. Ipsi enim qui firmamentum moueri statunt, argumento respōdeat, propterea dici firmamentum, quia seruet eandem ordinis firmitatem etiam in motu. Præterea in Job legimus, quod cœli solidissimi quasi ære fusi sint; & tamen Basilius docet, ex subtilissimo igne factos, per autoritatem Isaiae; & firmitatem eorum aliter exponit. Præterea pro Galileo dicitur & pro Chrysostomo illud Proverb. 8. *Quando preparabat cœlos; aderam; quando certa lege & gyro vallabat abyssos; quando aethera firmabat sursum, & librabat fontes aquarum.* Vbi aethereum cœlum firmari à Deo habemus, & fontes libratos, vt infra &c. Et David, *Verbo Domini cœli firmati sunt*. Ergo non plus de firmitate terræ, quam de firmitate cœli, in scriptura legitur. Nec propterea contraria dicuntur scripturæ Dei, qui cœlum mobilitant: ergo neque, qui terram: nam utrumque sensum patitur. Præterea in Psal. 135. scriptum est, *Qui firmavit terram super aquas*. At impugnatores Galilei negant vere ly *super aquas*: eadem ratione negat Galileus ly *firmari*; sed apparenter dici itidem contendet. Illud autem, terra in æternum stat, sine dubio de statu contra mortem dicitur. Nam alia moriuntur, alia generantur, ait Salomon; terra autem stat, nec interit inquit totali; vel stat in ordine suo. Nam si gehenna est in centro terræ, vt plurimi credunt & est vulgaris sententia, oportet quasi de fide, (sive let ratio D. Thomæ,) terrā in centro suo calidā ponere extra centrū mūdi, & mobile, qualis est ignis & animatæ rei natura. Propterea si D. Thomæ in

opusc.

opusc. ii. art. 24. non videtur gehenna esse in centro terræ, quoniam putat terram esse frigidam, & ad eius centrum omnia pondera mundi tendere, & yniuersum non posse suo fine faudari; nec potest miraculum dari; quoniam hoc fuit in constitutione, (*Præparata est enim ab heri Tophet*, dicitur Isaïæ 30.) in constitutione autem non fit miraculum, sed natura, teste Augustino: Ergo debet S. Thomæ vel terra esse calida, mobilisque etiam in peripheria, vel infernus non est in ipsius centro.

Ad quartum.

Ad quartum, ut ex dictis patet & textu Salomonis, eximitur ibi terra à motu corruptionis per ly stat, siue ab interitu, non autem à motu locali. Dicit enim, *Generatio præterit, & generatio aduenit; terra autem in eternum stat*, idest, nō interit. E contrario enim dicitur in lob de homine corruptibili, *nunquam in eodem statu permanet.* Illud vero, quod de ortu & renaescencia solis & gyro per aquilonem, additur in textu Salomonis, plures recipit sensus, sine scripturarum euerione. Augustinus enim & Lactantius & alij exponunt, quod non sub terra gyret, sed à lateræ terræ aquilonæ, & obiectu magnorum montium à nobis illic nō conspiciatur: sicut antiqui philosophi & Xenophanes, negantes existare antipodas, dixerunt; (*vt Aristoteles narrat in 2. meteororum;*) quos Augustinus approbat, quoniam antipodas itidem nullos agnoscit. D. Thomas opusc. 10. art. 28. interpretatur de spiritu angelico mouente solem, ad mentem Ptolemæi. Idem facit in opusc. ii. art. 6. Et tamen ait ibidem, quod, quo plures habeat scriptura expositiones in hoc textu & alijs, eo plus euadat irrefutationem philosophorum secularium. Quapropter hunc textum possem ego aliter exponere ad euadendum irrefutionem Germanorum, qui iam pro comperto habent, terram moueri & solem in centro stare; vt Copernicus, Reinoldus, Stadius, Mæstlinus, Rothmānus, Gilbertus, Kepplerus, & innumeri Angli & Galli; ex Italis autem Franciscus Maria Ferrariensis, Io. Antonius Maginus, Cardinalis Cusanus, Colantonius Stelliola & alij; vt diximus cap. 3. 2. hypothesis: ex antiquis vero Pythagoras & omnes sequaces, item Heraclitus & Aristarchus & Philolaus &c. quorum opinionē non damnat ut hæreticam D. Thomas, ut patuit in responsione ad secundum. Nec, si damnaret, subito hæretica esset. Nam S. Chrysostomus dicit, hæresin

resin esse contra scripturam & ecclesiam afferere plures cœlos & orbes. Philastrius hæreticos facit, qui secum de mundi ætate non sentiunt. Ambrosius hæresin esse putat, afferere solem non formaliter esse calidum. Et quidam modernus hæreticum facit qui lunam mutuatatio lumine lucere dicit. Et Procopius eum, qui terram super aquas fundatam neget. Nec propterea tamen sunt hæretici scholastici, qui in his omnibus contraria habent sententiam; cum ecclesia nō determinet, & scriptura sensus plures patiatur. Licet ergo Galileo aliter hunc textum exponere; videl. quod sol mouetur quoad sensum & apparētiā. Nam eodem modo D. Thomas in 1. q. 20. art. 1. ad 3. Moysen dicit loqui de his secundum quod sensibiliter apparent, iuxta sensum popularem non philosophicum. Et in response ad 5. ibidem respondet cum Chrysostomo, quod luna vocetur lumina ē magnum à Moysi propter effectum respectu nostri, & secundū sensum nostrum, cum sydera multa sint maiora luna. Et profecto si quis homo habitaret in Iouis actro, is diceret: *Fecit Deus quinque luminaria magna, Solem luminare matutis, & Medicæa sydera quatuor luminaria minora: sunt enim illa sydera Medicæa ad sensum habitantium in Ioue, quanta & sicut est luna ad sensum nostrum qui habitamus in tellure. Vnde & lunæ Iouis quatuor à mathematicis ponuntur, & duæ lunæ circa Saturnum, vti Venus & Mercurius circa solem. Sic igitur tota scriptura (vt probauimus in 2. hypothesi ex dictis Chrysostomi, Augustini, Thomæ, Origenis, Bedæ, & omnium patrum,) sermonem suum in grammatica & sensu exteriori sensibus popularium accommodat. Tradidit tamen disputationi hominum Deus mundum, primam suam scripturam: sic disputationi sapientum sensus alios secundæ suæ scripturaræ; intra tamen ecclesiæ limites. Sic Christus, Dei sapientia incarnata, (vt docebat Origenes,) hominem se rudibus & pueris, prophetam doctoribus, Deum viris spiritualibus ostendebat. Mundus autem est sapientia creata materialiter, & ostēsiones habet plures, pro plurimorum capacitatem. Sic scriptura sapientia scripta.*

Ad quintum & sextum.

Propterea ad 5. & 6. respondeo negando, quod ex solis mansione in cœtro miracula illa duo Iosue & Ezechiel destruantur. Dicitur enim sol stetisse & reuersus esse ad sensum nostrum; cum verum sit, terram steruisse

F & re-

& reuersam esse tunc per miracula vera. Nec enim maius est miraculum, solem stetisse, quam terram. Et sicut, cum Ecclesia canit, *Iam sol recedit igneus*, glossa tu absq; hæresi ly *igneus*, id est, secundum nos & æquiuoce; sic glosso & ego ly *recedit & reuersus est*, id est, æquiuoce secundum nos nō secundum se: sicut Virgilius ait, *Prouehimur, terraque urbēs*, *recedunt*, cum nos tamen recedamus, non vrbes. Et quidem glossa mea minus dissona textui est. Hymnus enim iste à S. Amb. est compositus, vt patet ex ultimo tomo operum ipsius. Ambros. autem, formaliter, & secundum se solem esse igneum, probat in hexaemer. & contrarium sentientes habet pro hæreticis aut stultis; & Aristotelicos in hoc valde flagellat; quod etiam patres citati in responsione ad 2. fecere. Tamen quia ecclesia hunc hymnum facit suum; sicut symbolum Athanasij fecit suum, & ipsa pluribus abundant interpretationibus, sensuum fœcundissima, non approbat quod sint hæretici qui solem formaliter calidum esse negant, dummodo affirmantem non condemnent. Sic ergo si quis diceret, non fuisse miraculum in Iosue & Ezechia, nisi secundum sensus hallucinationem, is contrariaretur scripturæ. Nos autem dicimus æque miraculum esse: sicuti æque eadem sit apparentia moto visu ac visibili, vt perspectiva docet. Miracula autem nobis sunt miracula, non Deo; cui nihil mirum: & propter nos, non propter Deum fiunt; imo propter incredulos tantum, vt probatur ex apostolo. Clarum est autem nobis, quod cœsset moueri sol ad Deum nutum eo modo, quo nobis est mobilis, &c. Eodē pacto Deus dicitur fecisse lunam luminare magnum: nec propterea, qui dicit eam nō esse tales nisi respectu nostri, vt facit Chrys. est contrarius actioni diuinæ, aut palliator veritatis: nec illo melior erit Epicurus & Lucretius, qui sydera tantæ quantitatis esse ponit, quantæ apparent. Ergo lunam ve magnum luminare dicemus: acceptabimusq; sic Epicuri impij non mathematici expositionem, vt Chrys. expositionem ex mathematicis ortā renuamus, quo sensui populari adplaudamus? Sensus quoque arcum cœli fieri in nube rorida, radios solares aduersos excipiente ac fœdante, iudicat, vt palā est in physiologia. At scriptura Dei, Genes. 9. dicit, quod Deus hoc signum, quotiescunq; pluerit, positurus sit in nubibus, in memoriam sibi, & securitatem nobis, quod non amplius terram aquis diluuij delebit. Si quis propter hunc textum negaret physiogiam, zelans, ne forte soli, non D̄eo, iris tribuatur, is insanire vidbeat & scripturas ignorat.

APOLOGIA PRO GALILEO.

43

gnorare. Quicquid enim facit natura, est opus Dei. Etenim ipsa est lex & præceptum diuinum, vt probat Chrysostomus & Ambrosius in hexaemeris. Si ergo Deus solem dicitur sistere, ne moueat in Iosue, qui declarat hoc fieri per gyrationem telluris frenationem, non tollit miraculum, sed declarat: sicut non tollit iridem a Deo fieri physiologus, sed declarat, quomodo fiat a Deo, quibus instrumentis, & natura, & ratione.

Ad septimum.

AD septimum facile respondetur. Debora enim & Iudas loquuntur de cursu & errore planetarum, non omnium syderum, qui non sunt in celo sicuti nodus in tabula, vt putabat Aristoteles, sed per se mouentur, vt Magister sententiarum & patres omnes cum Augustino sentiunt. Et D. Thom. q. 70. art. 1. Ptolemaeus potius consensit quam Aristoteli, ob Chrysostomi autoritatem, quod non sint ut nodus in tabula, vt omnes Pythagorici cum eo dicebant: ubi etiam monet, quod firmamenti pars inferior sit, in quo planetæ dicuntur moueri, non autem superior.

Ad Esdras, concedimus, quod sol conuertat celum. Sed ibi non dicitur quod sol moueat, verum quod conuertat, (vt & hoc potest intelligi ex sensu, quo sol mouet planetas in gyrum suo lumine, quod Plinius etiam probat li. 2.) & una cum planetis spheras eorum conuertat, vel potius aerem & vaporem, qui circulum vaporosum circa planetas faciunt, vt Galileus & Pythagorici probant; & Copernicus de orbe magno telluris loquens insinuat. Chrysostomus autem responderet, satis esse si sydera conuertat, vt possit dici conuertere celum cui insunt: ipse enim totum fixum esse vult. Et profecto mathematici, qui tempore Augustini certissimis, ut ipsi ait, demonstrationibus probauerant, celum esse fixum, non potuerunt hoc nisi de stellato celo probare, & hic stellis fixis, non de planetis. Nec enim vlo pacto potest mathematice probari, quod celum sit stabile, nisi ex fixarum ratione ad terram & planetarum; sicut procedit Copernicus, & Galileus, & Pythagorai. Ergo perly certissimis latis insinuat Augustinus, huius esse sententiæ, licet non satis esset mathematicus: tamen ibidem monet nos, ne contrarium tanquam ex fide afferamus, ut dictum est in hypothesi 2. & in responsione ad secundum. Vide Augustinum 2. super Genes. 10.

F 2

De

APOLOGIA PRO GALILEO.

De cursu veloci solis in Esdra sufficit ut intelligatur motus circumgyrationis in ipsum, quem Telesius probavit sensatis experimentis, & Galileus ex nubecularum in sole circumvolitantium motu. Mouetur ergo sol in se, non circa terram : & hoc satis: vel dicas, ut supra, apparet.

Ad octauum.

AD 8. respondeo. Tantū abest ut sit contra scripturas, ponere aquas in cœlestibus, ut potius contrarium sit contra scripturas & fidem catholicam. Ergo & terras ibi esse oportet; cū aquæ non nisi in terræ soliditate eointineantur, non autem in tenuitate cœli subtilissimi, nec in stellarum calore, dissoluente eas in fumum, quamvis glaciatas eas quidam theologi propter hunc metum ponant.

Porro Moyses ait, genes. i. quod firmamentum diuidat aquas quæ sub firmamento sunt, ab his quæ super firmamentum. Et Daud in Psalmis ait, *Extendens cœlum sicut pelles; quitegit aquis superiora eius.* & alibi, *Aqua, ait, quæ super cœlos sunt, laudent nomen domini,* & Daniel in cantico idem repetit, & tota scriptura. Vnde Origenes, qui aquas super cœlos interpretatur angelos aqueos, oppugnat à S. Basilio. Et S. Augustinus, qui id semel sic exposuerat lib. 13, confessionum, se retractat lib. 2. retract. 6.

S. Thomas in i. q. 68. triplicem ponit opinionem de substantia firmamenti. *Primam* Empedoclis & Pythagoræorum cæterorum, quod ex quatuor elementis illud componant: & secundum hanc sententiam plane & fine difficultate haberí docet sensum scripturæ in duabus positionibus Moysis, videlicet de aquis realibus in cœlo ac syderibus, & quod firmamentum sit factum secundo die, quamvis cœlum dicatur à principio factum, & firmamentum die secundo factum vocatur à Deo cœlum. *Secunda* est Platonis, quod sit de natura ignis. (Ego tamen in Timæo video sententiam & rationem Platonis, quod sit ex quatuor elementis: licet & Ficinus flores elementorum ibi interpretetur, videlicet aquæ transpicuitatem, terræ soliditatem, aeris mobilitatem, sed ignis tantum veritatem in calore & luce. D. Thomas vero Platonem ipse nō legit, ut ipse fatetur; nōdū n. venerat in latinū.) Sed secundū hanc sententiam textus Moysis in duob. non

non consonat, ait D. Thomas. Primo, quoniam secundum intentionem Platonis facere firmamentum, est facere elementum ignis. Produc^{tio} ergo elemētorum est opus creationis, quę intelligitur tota cum dicitur, *In principio creauit Deus cælum & terram.* In diebus enim solum de ornatu est sermo, secundum omnes patres. Vnde sequitur in conueniens, quod fiat secundo die. Sic enim erit opus ornatus & non creationis. Item si utro- bique pro eodem sumitur, erit nugatio: quia ponitur fieri elementum i- gnis post factum elementum ignis. Secundo, quoniam aquæ super cœlos non recte de veris aquis possunt exponi: quomodo enim igneum firma- mentum comparatur secum aquas. Et propterea Basilius & Chrysostomus, qui hanc de igneo cælo sententiam tueruntur, respondent his D. Thomæ obiectionibus. Et ad primum quidem Chrysostomus, quod vi- delicet Moyses primo in genere dixerit, *fecit Deus cælum & terram;* deinde sigillatim, quomodo facta sint. Basilius vero responderet, quod primò sit sermo de cælo empyreo immobili, in altero vero die de sydereo. Rursus, respondebat ad secundum, quod aquæ super firmamentum, sint ad tempe- randum calorem empyrei, & sint glaciatae, propterea nec defluant. Et i- terum, quod firmamentum possit intelligi aer crassis, & quod aquæ plu- niales super ipsum fiant, ideoque dictum, *aqua super cælos, &c.* Nihilominus contendit ipse & Ambrosius & Magister, esse veras aquas. Idem facit S. Bonaventura, idem Beda, & plurimi ex patribus: qui etiam cælum sy- dereum de aquis factum fuisse putant, & glaciales aquas super ipsam es- se. Augustinus vero, qui 2. super Genesim cap. 3. concedit, sydera de igne facta esse, & cælum sydereum esse igneum; mox rapitur ad opinandum, quod aquæ super cælum minutatim cum vaporibus crassis super aerem, quod potest etiam dici firmamentum, eleuentur. Et Magister sententia- rum hanc opinionem recitat, nec reprobatur. Vnde varijs modis torquen- tur patres & scholastici ad saluandum textum Moysis ab absurditatibus, quæ sequuntur, si cælum sydereum ponatur mobile, non ex elementis compositum. Tertiam opinionem adducit D. Thomas, quæ est Aristote- lis, quod sc. cælum sit quinta essentia inalterabilis. Et secundum hanc fa- tetur quod longe minus possit saluari textus scripturæ. Nam firmamen- tum dicitur factum ex materia prius existente, die secundo, materia au- tem in die primo. Vel potius, ut D. Thomas ait, ante omnem diem facta est, cum dicitur; *In principio creauit Deus cælum & terram:* terra autem erat

inanis & vacua; & spiritus Domini super aquas. Vbi Augustinus per terram & aquam intelligit materiam, quæ populo rudi non poterat declarari, nisi sub forma corporali, ut etiam ait D. Thomas in q. 68. art. 1. Ac sequitur Thomas argumentum in q. 68. art. 1. Cœlum, secundum Aristotelem, est de sui natura incorruptibile: ergo habet materiam quæ non poterat subesse alteri formæ: ergo impossibile est quod firmamentum sit factum secunda die. Præterea non potest dici, quod veras aquas super firmamentum secundum ponat Moyses; cuius contrarium docet scriptura & patres. Nec verum est quod dicunt aquas minutatim super firmamentum ab inferiori mundo ascendere. Alij dicunt pro Aristotele, aquas super firmamento esse cœlum empyreum, quod à diaphaneitate aquis persimili dicatur & queum. Alij vocant ipsum crystallinum ob hoc ipsum; quod & faciunt immobile. D. Thomas videns, ex gre Aristotelis sententiâ defendi posse, defendit omnes: & pro hac sententia tandem respondet, quod firmamentum dividat aquas ab aquis, id est materiam primam, quæ aquæ nomine designatur secundum Augustinum, si firmamentum sit de quinta essentia.

Sed omnes istæ sententiæ, quæ ponuntur ad concordandum sententiam Platonis cum Moysi, & Aristotelis cum Moysi, plenæ sunt difficultatibus inextricabilibus, & torquent textum ad sensum mysticum: imo ad nullum. Augustinus autem, in libr. de doctrina Christiana, docet, quod vbi sensus literalis possit haberi, non sit refugiendum ad mysticum, nisi prius literali præsupposito & declarato. Et in 2. super Genesim, laudat sententiam Basiliij de firmamento aereo, propterea quod non sit contra fidem; & in promptu posito documento credi possit. Nos quoque eandem sententiam in questionib. approbavimus præ ceteris; quoniam meliorem non habuimus. Telesius vero approbavit, quoniam suæ positioni de cœlo toto igneo incommoda non est. At nunc, si Galilei observationes veræ sunt, iterum video difficultates in præfatis sententijs maiores.

Primo quod dicit Chysoftomus, præterquam quod multis id patrib. aduersatur, non videtur verisimile, quod Moyses, facit in 2. die, id esse recapitulationem eorum, quæ ante dies: omnes enim patres in his diebus ornatum ponunt, ante diem vero creationem, ut Augustinus & Thomas docent & Magister, Responsio Basiliij, quod ante dies sit creatum empyreum immobile, secunda die sydereum, non placet omnibus; nam ponitur illud absque scripturæ testimonio, ad tuendum positionem tantum. Itē Aug. in 10. de ciuit.

uit. Dei, ponit cœlum empyreū idem cum sydereo, ex dictis Porphyrii, & dici ait empyreum, id est, igneū. Sydera autē ex igne sunt. Et S. p. 18. dicūt stellarum limpida flammæ. Item dicitur æthereū ab inflammatione secundū Augustinū, nō à velocitate motus, vt Aristoteles putabat. Præterea empyreum est igneū: ignis autē est, moueri semper, vt in quæstionibus physicis probauimus, vnde priuatus motus extinguitur secundum Averroë, & propterea fertur cœlum in gyrum, quia igneum est nec potest torpere, vt Plotinus 2. enneade dicit, & Zeno crates & Porphyrius, respondētes Aristoteli, qui putauit, in sua spæra naturaliter quiescere; sed cōtra naturā à cœlo moueri in gyrū. Igitur nō recte ponitur empyreū, id est, igneū, aliud à sydereo cœlo, quod præ omnib. calore & luce manifesta vigeat. De illo supra sydereū posito nescimus an luceat, nedū an calefaciat: cū ad nos nō trāseat lux, & sit imaginarium. Propterea nec Basilius confidit positionē hanc tueri posse: idcirco per firmamentum deinde aerem commentatur. Sed hoc ad fugiendum argumenta pulcrum est; nō tamē fatis ad textum Moysis. Nō enim aquæ sunt super aere nubilose vllæ, nisi vaporess, qui de terra eleuantur. Vapor autē nō est aqua, licet de ipso generari possit aqua. At etiam de aere generatur secundum D. Thomam & Aristotelem; qui etiam fontes in cauernis terrę ex aere generat, & perpetuat. Ergo nō vere aquas super firmamento ponit Moyle: sed materiam, de qua non magis aqua, quam aer & ignis, generari potest secundum D. Thomam & Aristotelē. Ergo non diuidit aquas ab aquis, sed quodlibet firmamētum à quolibet, & quilibet possit fingere quicquid vellet, & vocabulis abuti, vocando ignem lignum, & aquam vaporem, &c. Aut erit generatio, non transmutatio, sed segregatio, vt antiqui docuere, quos Aristoteles & D. Thomas condemnat: de quorum sententia vide quæstiones nostras, & metaphysicam. Item nec super aerem crassum sunt vapores aquei, sed in ipso crasso: quare nō diuidit aquas ab aquis. Eisdem premuntur in commodis, qui cœlū ponunt diaphanū, & ideo persimile aquis & crystallo. Nō enim hæc similitudo dat esse, quod nomen aquæ significat. Etaer enim & solidiaphani sunt, nec tamē propterea aquei. Videntur etiā ficta sententia, ex autoritate scripturæ non habēs ortū, sed ex difficultate, quam incurrimus dum nolumus exponere Moyle secundū Pythagoricā philosophiā, sed secundū Aristotelicā & Plotinicā: nā Plato Pythagoræ subscriptit; Plotinus vero ad igneā dūtaxat naturā cœlū reduxit.

Quod

Quod vero adducunt remedium de veris aquis glacialibus, non valet, nisi ponantur sydera esse systemata, in quibus sunt aquæ naturales, sicut in tellure; quæ propter aquas & aeras, lucem reflectentes, videntur accoliti aliarum stellarum esse sydus, ut luna nobis. Mirum præterea quod cum igne absque ordine systematis stet aqua glacialis adhæres, nec liquefacat, soluaturq; in ignem: miraculum enim Augustinus heic non admittit. Miratur & ipse Basilius, sed putauit meliora non posse inueniri. Quæ autem adducuntur ad saluandum textum ex sententia Aristotelis, longe absurdiora sunt, ut fatetur D. Thomas. Nam primum argumentum contra Aristotelem putatur à D. Thoma insolubile, si sex dies naturales accipiuntur, & non angelici, ut vniuersi patres, Chrys. Beda, Hieronymus, Origenes, Gregorius, Ambrosius, Basilis, Procopius, & omnes reliqui, excepto Augustino; secundum, quem per dies angelicos ægrè concordatur Aristoteles cum Moysi. Ergone omnes patres condemnabimus imperitiæ & impietatis, quod admirerint impossibilia & pugnacia & falsa, ut Aristotelem defendamus & in cathedram Christi ponamus super sanctos doctores? Absit tantum scelus & stultissima cæcitas. Item non potest secundum Aristotelem ponи aqua super cœlos vlo modo, nisi ad æquiuocationem, si ponantur spirituales aquæ. Sed hoc exploditur ab omnibus patribus: nam etiam corporales vniuocas oportet ponere, si velimus Christiani esse & non Aristotelici. Et pro nobis sunt etiam Rabbi ni Hebræi, & Pythagorici philosophi; nedium Basilis & Ambrosius cum alijs patribus & scholasticis. Item contra vtrasq; sententias remedia eorum paruipendens D. Thomas ait, impossibile esse vapores è terra super cœlum sydereum e'euari, si sit de quinta essentia aut igneum: imo etiam, si esset de natura quatuor elementorum; tum ob distantiam, tum quia mutantur in aliud ens, & non sunt minutiae aquarum, nisi apud Anaxagoram & Empedoclem: de quibus alibi disputauimus. At si horum opinionem sectemur, sufficit eleuare ex syderibus ipsis vapores, si sunt systemata quale nostrum, ex quatuor elementis.

Tandem quod addit D. Thomas ex Augustino pro Aristotele tuendo, non satisfacit. Non enim Moyses per firmamentum diuidit materiam, primam, sed aquas veras, ut omnes patres testantur. Et absurdum videtur dicere David. *Qui tegis aquis superiora eius, id est, materia prima tegis cœlum;* & iterum, *Aqua super cœlos laudent nomē Domini.* Quomodo enim ens

infor-

bou

informe & prope nihil, laudet Deum, nisi vel proprie rationale sit, vt aqueus angelus secundum Origenem, vel ornatum pulchritudine nimia, vnde laus Dei manifestetur, & dicatur laudare per prosopopœiam, vt exponit Basilius? Præterea quid miri narrasset Moyles, aut quid docuisset, cum per firmamentum diuidit aquas ab aquis, si materia à materia? Palam est etiam, quod, quæ sub firmamento, veræ sunt formatæ aquæ, vt maria: ergo aliquid tale super firmamentum. Distinctio enim inter res eiusdem generis est, non inter lineam & albedinem. Vnde cum D. Thomas inclinet ad Empedoclem, quoniam planus ab eo est Christianæ scripturæ sensus, videtur hæc pro sua modestia coaceruasse, vt doctribus & philosophis satisfaceret, & pluribus sensibus scriptura abundaret.

Quod autem non modo Moyles faueat Empedocli & Galileo, sed etiam Salomon & experientia patet. Ille dixit. Proverb. Quando æther firmabat sursum, & certa lege vallabat abyssos, & librabat fontes aquarum. Æther autem cœlum stellatum ab inflammatione dicitur Augustino & Porphyrio: Abyssi sunt aquarum immensitates, quas plures in pluribus systematis vallatas intelligere nihil vetat; quoniam à telluribus continentur, vt mare nostrum nostra tellure, non à congelatione facta. Librati autem fontes aquarum dicuntur forsitan qui in stellis sunt: omnia enim systemata propriam habent in suo centro librationem. Scio dari alios sensus, sed ante inventionem apparentiarum. Præterea manifeste circa solem volitant nubeculae, quas ex nostra terra non posse eleuari, D. Thomas & ratio ipsa docent. Similiter facta est anno 1572. stella absque parallaxi in sedili Cassiopeæ noua ex vaporibus, vt Tycho & innumeri mathematici scriperunt, qui viderunt & obseruarunt: ergo sunt vapores in stellis. Item cometæ sunt supra lunam, vt probant instrumenta, quod Aristoteles negauit: vapores autem è nostra terra eosque ferri non possunt: ergo sunt aquæ & tellures in syderibus; cum præfertim alijs cometæ alijs syderibus hærere obseruentur, item guttæ minutatim, quas Augustinus & Ambrosius eleuant, non possunt è terra nostra educi: ergo ex illis quæ in stellis. Item, secundum Petrum Apostolum, coeli calore soluentur: & secundum Davidem peribunt & veterascent. At si sunt de quinta essentia, aut de solo igne, non potest hoc absque torsione scripturæ intelligi. S. Clemens & Hilarius & Cotherinus, de cœlis superioribus hoc intelligunt, non de

G

aëreis,

aereis, vt Augustinus: ergo &c. Item Galileus ostendit in luna montes: & Genes. 49. & Deut. 33. fit mentio pomorum & mōtium & collium in cœlestibus: ergo conuenit illi. Quapropter quia sacra scriptura ad literam in suis textibus omnibus cum solo Empedocle conuenit, cum alijs vero non nisi mystice aut violenter, Empedocles autem Pythagoræus fuit, vt Galileus: ergo Galileus laudari debet, qui post tot secula vindicat scripturam per sensatas experientias ab irrisione & torsione; ostenditque, sapientes huius mundi insipientes fuisse, & sacram scripturam non illis, vt usque modo, sed illos sacræ scripturæ obsequentes fieri debere. Nec vilificunt sic domicilia nostra. Homines enim super sydera eleuabuntur cum Christo capite, supraque omnes cœlos. Hinc ergo elucescit, nos illis esse meliores.

Ad nonum.

AD 9. Negatur consequentia. Non enim plures mundos ponit Galileus, sed omnia systemata sub vno & intra vnum æthera fere immēsum. Theologi vero ponunt tres mundos, primum elementarem, secundum cœlestem, tertium super cœlestem seu spiritualem, cum S. Basilio & Clemente. Horum instar fabricatum esse Moysis tabernaculum triplex, ostendunt Philo, Josephus, Clemens Alexandrinus, Hieronymus, & Sextus Senensis. Galileus autem de his nihil theologicè tractat, sed per mirabilia instrumenta stellas, olim occultas, nunc manifestas, docetque, planetas persimiles lunæ esse, & accipere à suo sole lucem; & alios rotari circa alios, & in cœlo mutationes elementorum fieri, & vapores ac nubes in stellarum ambitu, multaq; systemata inueniri: ita vt quasi manibus palpeamus, vera retulisse Moysen de cœlis cœlorum & de aquis & montibus & de alijs rebus in syderibus; ac sciamus, iuxta literam absq; violentia & tortura & fictis imaginib. scripturam exponere, & à philosophorum columnis vindicare, qui quia ista nō credebant, inde cogebatitur recurrere ad sensum mysticum, vt nunc facit heresis Persiana, in exponendo Machometis impossibilis fictiones de cœlis & diuinis rebus. Præterea sciendum, quod nullibi inueniatur decretum in canonibus ecclesiæ, non esse plures mundos. Nec D. Thomas dicit hoc esse contra fidem in 1 q. 47. art. 3. ubi hoc inquirit. Locus autem Ioannis; *Mundus per ipsum factus est,* non

APOLOGIA PRO GALILEO.

51

non negat, quod alij mundi & secula per ipsum facta sint, sed tantum affir-
mat quod mundus noster per ipsum factus est. Probat autem recte D. Thom-
as, quod plures mundos absque ordine ad unum ponere, ut fecerunt De-
mocritus & Epicurus, error sit in fide. Nam ex hoc sequitur, casu fieri mun-
dos, ut illi volunt, absque ordinatore Deo. Sed ponere plura systemata
parva intra unum maximum, ordinata ad Deum, nequaquam est contra
scripturam, sed tantummodo contra Aristotelem. Nam etiam ratio S.
Thomae (quod non sit possibile esse aliam terram in aliis mundis praeter
istam, quoniam illae terrae ad istam venirent & suos relinquenter locos,) ex
Aristotelis lib. i. de cœlo est deprompta, & nihil valet. Non enim cor-
meum vadit ad locum cordis tui. Omnia suo in centro constabiliuntur,
& propria partium consimilitudine seruantur & gaudent. Ad centrum
lunæ lunaria, ad Mercurij Mercurialia contendunt: extra circulum suum
non olfactiunt aliquid melius pro se. Et cur, si stellæ sunt eiusdem natu-
ræ in Peripato, non tendunt altera in alteram, & partes huius ad il-
lius.

Præterea Vniuersitas Parisiensis inter articulos correctione dignos in
D. Thoma ponit hunc, quod videlicet non possit esse alia terra. Sic enim li-
gatur potentia Dei. Non enim de naturali, aiunt, sermo est in theologia,
sed de diuina. Sed profecto nec D. Thomas hoc, ut illi impingitur, de po-
tentia Dei intellexit, (& si omnino, ut debebat, se non declarauit,) quum
alibi contrarium statuat, posse videlicet. Deum facere plures mundos & ter-
ras, sed ex ordinaria philosophia Aristotelica, ut notat etiam Caietanus.
Imo in i. de cœlo, ubi hoc examinat Aristoteles, ibi D. Thomas docet,
nequaquam esse contra fidem, sed contra Aristotelē hoc dogma. Illud etiam
de pluribus hominum speciebus, & quod Christus sit alibi mortuus, non se-
quitur ex dictis Galilei: nec valet consequentia contra alios. Non enim ve-
rū est, quod sit mortuus in altero hemisphærio, quod propter hoc argu-
mētum existare negabatur à multis theologis, etiam ab Augustino, contra
quam experientia hodie ostendit. Nec homines, si qui essent in alijs syde-
ribus, peccato Adæ, à quo non habent originem, infecti, ut redēptione indi-
geant, fuisse possunt, nisi alio peccato laborent; vnde cogeremur exponere
illud Ephes. i. & Coloss. i. *reconcilians in sanguine suo, siue que in cælis, siue que in*
terræ, &c. Sed haec ignoramus; ideo stamus in antiqua expositione Patrū.
At vero Galileus, in epistolis de solarib. maculis, expresse negat, homines

G 2

in

in stellis alijs esse posse, (quod nos in quæstionibus argumento physico comprobauimus,) sed posse entia ibi esse alterius naturæ, nostris analogis entibus, non vniuoca; quicquid colludendo & iocoſe Keplerus in diſſertationibus dicat, ex hypothesi tantum.

Præterea si falsum est hoc de pluribus mundis, Galileum non tangit; quippe qui non plures mundos, sed plura ſystemata in hoc mundo, fensu, non imaginatione, detegit, ordinata ad unum. Vnde cefat ratio Aristotelis in 12. metaphysic. de pluribus primis motoribus. Et cardinalis Cusanus & Keplerus & Nolanus & alij dixerunt idem ante Galileum. Nec quia ſcriptura Dei hoc tacet, propterea non est verum: locū enim ab autoritate negatiuus, est fallax in dialektica. Nec enim de altero hemiſphærio quippiam dixit; ergone autem ſentiemus cum atheistis, qui propter hoc argumentum condemnant Moysen, nihil de antipodibus loquutum, quamuis Augustinum habeant propter hoc quod Moyses de illis non est loquutus, antipodas negantem. Profecto ea ratione dicemus cum Luther quoque non fuiffe unquam Petrum Romæ, propterea quod Lucas in actis de hoc mentionem non fecerit. Valeant nugatores inſulsi indoctique. Quantopere insana Paracelsi ſententia à Galileo abſit, palam est: neque est quod immoremur. Moyses quidem hæc omnia tacuit, quia legem nostro mundo datam, non physiogiam ſystematum cunctorum ſcribebat, imo nec nostri, niſi quantum legi opus erat.

Ad decimum.

AD 10. nego, ſcandalum aſtium, quod ſolummodo vetatur in euangelio, oriri ex Galileo. Non enim vocat ipſe rei illicitæ, ſed indagini veritatis, quam mandat & iubet Deus, vt patet ex hypothesi ſecunda in tertio capite huius quæſtionis; & ex euangelio, vbi Christus talentum à ſe datū ſub pœnis maximis defodi vetat. Et S. Gregorius ſuper Ezechiēlem ait, *Si de veritate ſcandalū ſumitur, ut ilius naſci permittitur ſcandalum, quā quod veritas relinquitur.* Et cū ſcandalizaretur ab hoc Pharisæi, dixit Christus Matt. 15, *Sinete eos, caeci ſunt & duces cœcorū.* Quod autem dicitur, receperat eſſe ſententia Aristot. à ſcholasticis de coeleſt. & mundi coſtructione, vt conformat theologię, & nō ultra infundandū error eſt, ne dicam heresim.

Omnies

Omnis namque patres Aristotelismo contrariantur in ijs, quæ de cœlo & constructione mundi dixit, vt ex 2. hypothesi & ex responſione ad 1. & 8. iam patuit. Scholastici vero, quorum principes sunt Petrus Lombardus & D. Thomas Aquinas, manifeste pandunt dogmata Aristotelis non posse cum doctrina Moysis & patrum in his stare; (vt patuit ex responsi. ad 2. & 8. & ex alijs iam dictis in hoc articulo; Inuenta autem Galilæi cōcordare cum S. scriptura, eamque à tortura theologorum & irrationibus philosophorum vindicare; & philosophos esse fallaces; patrumque testimonia veraciora quam philosophorum. Nescio cur libeat cœcutire, & si ne doctrina falso zelo furere, aut sine zelo doctrinam sensatam impugnare.

Ad undecimum.

AD nr. responsio est in tota assertione prima hypotheseos secundæ & in corollario, vbi dicitur, quam sit Deo gratum philosophari in libro eius, & quomodo cœlestia inquirere non sit vanum, sed utile ad gloriam Dei manifestandam, & fidem de anima & humanæ diuinitate & immortalitate aſtruendam; & quod versus Catoris non æquiualeant versibus. Ouidij contrarijs diuinioribusque; & quod insuper Dauid' hoc studium, vt sublime, non vt superbū, commendet. Adde, quod ratio Catoris est contra fidem. Cum enim sis mortalis, que sunt mortalia; cura. Quod non de solo corpore, sed de animo quoque dicitur, esse oportet. Si enim animus immortalis & deificabilis est, non debet ab inquisitione diuinarum alienari. Vnde Dauid; *Querite Deum, & viuet anima vestra.* Et alibi, *Querite faciem eius semper.* Et de coelestibus, *Cœli enarrant &c.* Et video cœlostuos, &c. Et alibi, *Mirabilia operatua, ideo scrutata est anima mea.* Quomodo autem terminum in his non posuerint patres nostri, paret ex assert. 2. & 3. & quomodo, viterius inquirere si quis vetet, erraret, ex assert. 4.. & quomodo sapiendum ad sobrietatem, &c. Sed in theologicis nostris de his abundantier.

CAPUT V.

Quo loco habenda argumenta, capite secundo pro Galileo adducta.

Rationes pro Galileo propositas, opinor, ægre nunc solui posse omnes. Cum enim ego pluribus annis cœlum esse igneum opinatus sim, ipsumq; cœlum igniū omnium fontem, astra vero ex igne etiam constituta, sicut August. Basil. & alij patres senserunt, & recens Telesius noster; conatus sum in quæst. & in metaphysicis rationes omnes Copernici & Pythagoræorū soluere. Sed post obseruationes Tychonis & Galilei, qui in cœlo stellato nouam stellam, & cometas ibidem, nedum supra lunam fieri conuincunt, & nubeculas circa solem; nō omnia astra ignea esse suspicor: quam suspicionem Lunæ & Venetiæ augmentum ac decrementū, & Lunæ, ac Iouis maculæ magis confirmant. Illud etiam argumentum, quomodo stellata sphæra in vno momento tot millia milliarū peragret, licet à nobis solutum sit, adhuc tamē anticipitem me tenet. Stellæ in super Mediceæ & Saturniæ, circumeuntes Iouem & Saturnum, non permittunt forte solem vnicum, nec centrum amoris vnicum, id est, solem, & alterum odij, id est, tellurem, ut nos dicebamus in physiologia, colores fixarum persimiles planetarum alij aliorum coloribus, suspectam faciunt etiam Galilei & aliorum de Solibus opinionem. Quapropter suspendo iudicium; & ad Galilei argumenta respondeo, paratus obedire mandatis Ecclesiæ & meliorum iudicio.

*Ad primum, secundum, tertium, quartum, quintum
& septimum.*

Adi. 2. 3. 4. 5. & 7. eadem est responsio, quod probabilis sit, non vera, sententia Copernici & Galilei, à tot theologis approbatæcum hæc non sit determinatio in Concilio generali facta, neque ex motu proprio summi Pontificis Pauli 3. ex Spiritus sancti assistentia, sed solum permisio ut imprimantur libri: hanc opinionem continent, tanquam fidei non repugnantes. Neque enim cum Papa approbat sanctorum theologorum

gorum doctrinam , tanquam de fide adprobat totam , sed tanquam utilem & lectione dignam , vt docent Parisienses doctores in articulis , quos in D. Thoma adnotarunt . Alioquin Papa Gelasius etiam errores Cypriani & Hieronymi & multorum quos ibi dist. 15. c. Sancta Romana , suscipit approbatq; , approbabasset . Ad aliud dico , quod probabile est , non esse aliquid contra scripturas in his dogmatibus propter prædictorum theologorum & Papæ autoritatem permittentis ; non tamen necessariū . Quod enim illi nondum viderunt , possunt moderni theologivi dñere , si præfertim scripturas & cœlum operosius & ingeniosius obseruent , prout in corpore huius articuli ego faciendum proposui , aut reuelationem nouam habeant . Ego tamen fateor , me non videre , vnde iactura autoritatis scripturarum sanctorum fiat ex Galilei dogmatibus : imo lucrum fieri arbitrator , vt ex dictis patet .

Ad octauum , nonum , & decimum .

AD 8. 9. & 10. nescio an demonstrationes sint pro Galileo , cum euadant theologi per sensus mysticos & cœlos æquiuocos , vt i. D. Thomæ apparet ; sed tamen demonstrationes contra Aristotelem sine dubio . Nós autem responsonibus pro Galileo omne id quod dicunt theologi , examinauimus ; & huic fauere scripturas non minus , quam illis ex doctrina aliorum philosophorum loquentibus , vere intelligimus ; parati meliori intellectui cedere . In metaphysics part. 3. lib. 1. omnia Galilei & Pythagoræorum dogmata , & Copernici examinauimus , & his argumentis satisfecimus vt potuimus : similiter in quæstionibus omnibus physicis , ubi longe plura ex naturalibus argumenta contra Copernicum contexuimus . Nunc ex theologicis modo procedimus : ibi videat physicus , sed ecclæsia sit iudex , an sit permittendum Galileo de his scribere & disputare .

Ad sextum .

AD 6. nescio quid negem . Picus enim , comes Mirandulanus , tanquam veram historiam inducit , quod Aristoteles , scripta Moysis de Deolibere mundum creante in temporis initio legens vel recitari audiēs spre-

spreuerit tanquam rustica & sine probatione exarata ; quod etiam Porphyrius fecit, vt narrat Eusebius. De Pythagora autem , quod fuerit Iudæus genere, testatur Ambrosius; non memini, vtrum in sermonibus an in epistolis, libros enim nunc non habeo. Sed tamen hoc sic esse memini. Imo scholiastes Ambrosij dubitans , quonam modo Pythagoras fuerit Hebræus cum alij de Samo Græciæ cum faciant, (sed de Samo Calabriæ, olim magnæ Græciæ, facit G. Barrius Franciscanus,) respondet, absque certa historia id non protulisse. Et quidem sanctitas , & grauitas Ambrosij hoc volunt, vt & argumenta. Pythagoras enim ciborum delectum, Dei unitatem, licet Angelos deos secundo dixerit, & omnia numeris docet, (sicut Moyses in constructione tabernaculi, & Salomon omnia numero, pondere & mensura creata ponit,) & Moysen in legislatione æmulatur; qua de re vide metaphysicam nostram : hæc autem solennia Iudæis fuisse constat. Potius autem generi Iudæus natus esse in Samo, vt & Spartani in libris Machabæorum de genere Abrahæ esse perhibentur: Iudæi enim per plurimas mundi partes ex Abrahami & Moysis & Iudicium temporibus dispergebantur. Pythagoras autem hanc mirabilem philosophiam apud Gentiles de telluris motu, & systematis in cœlo, & quod sol sit in centro, & luna sit altera tellus , & quatuor elementa nedum aqua in syderibus, primus promulgavit, testibus Laertio, Plutarcho, Aristotele & Galeno. Quapropter ex Moyse accepisse videtur: non enim tanta sapientia illi absq; prævia reuelatione esse potuit. Sicuti & Copernicus ex præijs Pythagoræorum monumentis ista excogitare cœpit, observationibus Francisci Mariae excitus : Pythagoræ discipulus, Timæus Locrensis nostras , motum terræ diarium mathematice demonstrauit: Philolaus vero Crotoniata , annum : librationis videtur Copernicus adtunxisse, (vt in quæstionibus physicis docui,) Thebiti Babylonici & Alfonsi regis Hispanorum motus exemplo; quas etiam desiderari, D. Thomas in 12. metaphys. ex dictis Simplicij insinuat. At etiamsi Iudæus non sit Pythagoras, vt patriæ philosophiæ ista docuerit ; tamen ex historijs nouimus, cum sacerdotibus Ægyptijs, cum Pherecide Syro, & cum Iudeis in Iudea contermina Syriæ Ægypto , inque ipsa Syria & Ægypto esse conuersatum & ab illis audiuisse legem, & philosophiam de aquis & montibus & terris in cœlo, & de montibus lunæ, ac similibus, quæ in hac quæstione parauimus in sacris biblijs haberi. Aristoles autem sicuti

sicuti irritis Moysen Iudæum, ita & Pythagoram Iudæum aut Iudaizantem. Quapropter nostri Christiani, spiritualiter Iudæi secundum apostolum, vindicant sacram philosophiam Mosaicam ab iniurijs ethniconrum per certissima instrumenta & rationes. Cur murmuramus, sicut olim Iudæi contra Moysem vindicem suum ab iniurijs Ægyptiorum? Rabbini prisci, quorum libris nunc careo, eadem fere docent. Imo Machometus in dialogo cum Abdio Iudæo, & in Alcorano, cum esset etiam Ismaelita & à Iudæis edoctus, quos secum ducebat ut ex multis historijs elicit ecstaticus docttor Dionysius Carthusianus in libris contra Machometum; ponit in cœlo multa maria, & spatia aerea, & montes, & sub terra nostra septem alias terras, & bouem sustinentem eas. Quæ à Iudæis & Thalmudistis accepisse videtur, (Sixto Senesi & Dionysio Carthusiano & alijs & ipsa re tellantibus,) Sed cùm esset indoctissimus, loquutus est quicquid in buccam veniebat, tanquam arreptitus, ut videre est in responsionibus eius. Confunditurque vera falsis, ut facit etiam in historia Iosephi, Dauidis Salomonis, & Iesu Christi domini nostri. Imo metaphorica nesciuit distinguere à proprijs: vnde ponit columnas tenuentes mundum, & fluuios vini & butyri in paradiſo, sicut in Iob, nominantur, & alia id genus; & quod cœlum, ne ruat, sustineatur à monte Caf, à quo etiam suburidem colorem mutuetur: & hoc ab his accepit primis Christianis, qui montem, in quo putant esse terrestrem paradiſum, vñque ad cœlum eleuant, ut expertes adhuc geographiæ: vnde quærerit Anastasius Sinaita, quomodo inde deicenderint homines. Omitto, quæ dicit ab his Beda. Hoc solum ex his habe, quod Machometus à Rabbinis acceperit plures terras & maria & systemata super cœlum nostrum. Cum igitur antiquissimis expositionibus sacræ scripturæ & modernis concors sit obseruatio Galilei & Empedoclis qui à Pythagoricis doctrinam habet, plusquam cæteri philosophi, teste D. Thoma; sacræ scripturæ in rebus cœlestibus est commodus. Cumque Pythagorici à Iudæis doctrinas habuerint, quibus nunc maxime consentit Galileus, non leui opinione motus, sed sensatis obseruationibus; arbitror cum D. Thoma & Augustino, ut in 2. hypothesi nos docuerunt, non absque periculo irrefractionis scripturarum vel potius suspicionis, quasi nos contra scripturas cum ethnici sentiamus, vel sublimibus ingenijis inuidemus, (præsertim cum hæretici nihil hoc tempore in theologis Romanis non reprehendant, te-

H

ste Bel-

APOLOGIA PRO GALILEO.

ste Bellarmino,) studium Galilei prohiberi posse , scriptaque eius superimmo hoc fore in causa, ut inimici nostri eadem audius amplexentur celebrantque.

In his autem dictis & scriptis & scribendis, semper censuræ S. Matris Romanæ ecclesiæ, meliorumque iudicio me submitto. Vale
Illustrissime Cardinalis Caietane, patrone virtutum Italicarum.

F I N I S.

H

005643892

H